

İslâm Hukuku ve Mer'î Hukukta Mukayeseli Olarak Görünüşte İçtima – Fikri İçtima Ayrımı

Mustafa ÜNAL

Arş. Gör. Dr., Necmettin Erbakan Üniversitesi, Hukuk Fakültesi, İslam Hukuku Anabilim Dalı, Konya, Türkiye,
mustafaunal@erbakan.edu.tr (Sorumlu Yazar / Corresponding Author)

Makale Bilgileri

ÖZ

Makale Geçmişi

Geliş: 04.05.2023

Kabul: 07.08.2023

Yayın: 19.08.2023

Anahtar Kelimeler:

Fıkıh, Tedahül, İçtima, Suçların İçtimaı, Görünüşte İçtima, Fikri İçtima, Cezaların İçtimaı.

Tek fiil sonucu bir haksızlık oluşabileceği gibi birden fazla haksızlık da oluşabilir. Birden fazla haksızlığın olduğu durumlarda, ihlal edilen ceza normlarından fiile yalnızca birinin uygulama kabiliyeti olması halinde görünüşte içtimadan bahsedilir. Tek fiile birden fazla ceza normunun uygulama kabiliyeti olduğu durumlarda ise fikri içtimadan bahsedilir. Fikri içtima hallerinde ihlal edilen her ceza normu bağımsızlığını korumaktadır. Görünüşte içtimada ise uygulama kabiliyeti olmayan ceza normlarının ayrıca bağımsızlıklarından bahsedilemez. Dolayısıyla fikri içtima durumunda her bir suç ayrıca değerlendirilmelidir. Ancak görünüşte içtima halinde ihlal edilen tek bir suçtan dolayı yargılama yapılacaktır. İki içtima türünün arasındaki ayrımların ortaya çıkmasının temelinde bu neden yer almaktadır. İslâm ceza hukukunda cezaların içtimaı daha geniş biçimde değerlendirildiği için daha çok bu konu üzerinde durulmuş olsa da, her iki içtima türü de görülmektedir. İçtimanın uygulanması doğrudan ayet ve hadislerden çıkarılmaktadır. Neticesi sebebiyle ağırlaşan suçlar da İslam ceza hukuku içerisinde incelenmiştir. Dolayısıyla bu bakımdan da içtimaa ilişkin değerlendirmeler yapılabilmektedir. Bu çalışmada özellikle farklı olduğu kısımlar açısından modern hukuk ile İslâm ceza hukuku mukayese edilerek incelenmiştir. Bu değerlendirmeler neticesinde, İslâm ceza hukukunda kişilere karşı suçlar bakımından içtimanın kabul edilemeyeceği, diyet ödenmesi gereken durumlarda içtimadan söz edilemeyeceği belirtilmiştir. İştirak halinde işlenen suçlar bakımından görünüşte içtima hükümlerinin uygulanabileceği tespit edilmiştir. Neticesi sebebiyle ağırlaşan hallerin görünüşte içtima kapsamında değerlendirileceği ifade edilmiştir.

Distinction of Unreal Joinder of Offenses, Conceptual Aggregation in Islamic Law and Modern Law Comparatively

Article Info

ABSTRACT

Article History

Received: 04.05.2023

Accepted: 07.08.2023

Published: 19.08.2023

Keywords: Forest, Fiqh, Interpenetration, Joinder, Joinder of Offenses, Unreal Joinder of Offenses, Conceptual Aggregation, Joinder of Punishments.

As a result of a single act, an offense may occur as well as more than one offense. In cases where more than one offense has occurred, unreal joinder of offenses is mentioned only if one of the violated punishment norms is applied to the act. In cases where more than one punishment norm can be applied to a single act, conceptual aggregation is mentioned. Every criminal norm violated in cases of conceptual aggregation use maintains its independence. In the case of unreal joinder of offenses, the independence of the punishment norms, which are not capable of implementation, cannot be mentioned. Therefore, in case of conceptual aggregation, each crime should be evaluated separately. However, due to a single offense violated in the unreal joinder of offenses case, a trial will be made. This is the reason behind the emergence of distinctions between the two species of joinder. In Islamic criminal law joinder of punishments are the main issue. However, it is apparently seen in unreal joinder of offenses and conceptual aggregation. The legitimacy of joinder is directly based on verses and hadiths. Aggravated state due to result of crimes have also been examined in Islamic criminal law. Therefore, in this respect, evaluations can be made regarding the joinder. In this study, modern law and Islamic criminal law have been compared and examined in terms of the parts where they are different. As a result of these evaluations, it has been stated that in Islamic criminal law, joinder cannot be accepted in terms of crimes against individuals and it cannot be mentioned in cases where a diet is required. It has been determined that unreal joinder of offenses provisions can be applied in terms of crimes committed in complicity. It is stated that aggravated state due to result of crimes will be evaluated within the scope of unreal joinder of offenses.

Atıf/Citation: Ünal, M. (2023). İslâm Hukuku ve Mer'î Hukukta Mukayeseli Olarak Görünüşte İçtima – Fikri İçtima Ayrımı, *Necmettin Erbakan Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi*, 6(2), s.613-636.

Plagiarism: Bu makale intihal programında taranmış ve en az iki hakem incelemesinden geçmiştir. // This article has been scanned via a plagiarism software and reviewed by at least two referees.

"This article is licensed under a [Creative Commons Attribution-NonCommercial 4.0 International License](https://creativecommons.org/licenses/by-nc/4.0/) (CC BY-NC 4.0)"

GİRİŞ

Tarih boyunca, meydana gelen haksızlıkların karşısında bir ceza olması fikri olagelmıştır. Ancak zaman içerisinde her suça karşılık mutlaka ayrıca bir ceza verilmesi düşüncesine istisnalar getirilmiştir. Bu noktada da fiil ve ona bağlı ortaya çıkan haksızlık değerlendirilmesi önem kazanmıştır. Ceza hukuku bakımından bir fiil ile tek bir haksızlık meydana gelebileceği gibi birden fazla haksızlık da oluşabilir veya birden fazla fiil ile birden fazla haksızlık meydana gelebileceği gibi, bu fiillerin birleşmesi sonucunda tek bir haksızlığın oluşması da mümkündür.¹ Birden fazla haksızlığın meydana geldiği durumlarda cezanın nasıl belirleneceğine ilişkin sorun ortaya çıkar.² Bu sorunun çözümünde ise, iştirakte olduğu gibi sorumluluğu genişletici kuralların aksine, sorumluluğu daraltıcı nitelikteki içtima kuralları devreye girer.³ İştirak durumunda bir suçta birden fazla fail bir araya gelirken, içtima hallerinde bir failde birden fazla suç bir araya gelmektedir.⁴

İçtima, suçların ve cezaların içtimai şeklinde ikiye ayrılmaktadır. Suçların içtimai, içtima teşkil eden suç tiplerinden bazılarının cezasının fail için uygulanmamasına neden olurken; cezaların içtimai, aynı fail hakkında verilmiş olan birden fazla cezanın bir araya getirilmesini mümkün kılar. Failin bir fiili ile birden fazla ihlali gerçekleştirme ve hakkında birden fazla cezaya hükmedilmesi durumunda cezaların içtimaiden bahsedilecektir. Günümüzde suçların içtimai, ceza sorumluluğunu etkileyecek bir neden olarak gören görüşler terk edilmektedir. Birleşen suçların tek suç teşkil edeceği görüşü kabul edilmektedir. Ceza sorumluluğuna etkisi bakımında cezaların içtimai önem ifade etmektedir.⁵ İslâm ceza hukuku bakımından da cezaların içtimainin daha ön planda olduğu görülmektedir. İçtima kuralları gerek pozitif hukukta gerekse İslâm hukukunda farklı başlıklar altında incelenmiştir. Bu başlıklardan ikisi fikri içtima ve görünüşte içtimadır. Doktrinde fikri içtimai, görünüşte içtima içerisinde kabul eden görüş de bulunmakla birlikte⁶, bu iki müessese birbirinden farklıdır. Bu çalışmada da, fikri içtima ve görünüşte içtima halleri arasındaki farklar incelenecektir. Bu inceleme yapılırken, İslâm ceza hukuku ve mer'î ceza hukuku açısından farklılık arz eden yerler de mukayeseli olarak ele alınmıştır.

I. İÇTİMA

A. Genel Olarak

İçtimaa kavramına ilişkin genel bilgiler öncelikle mer'î hukuk kapsamındaki kısa değerlendirmeye birlikte incelenecektir. İslâm hukukunun farklılıkları ve ilgili başlıktaki konuyu ele alışı sonraki başlıkta ele alınacaktır.

¹ Dönmezer, Sulhi / Erman, Sahir. *Nazarî ve Tatbikî Ceza Hukuku*, Fakülteler Matbaası, İstanbul, 1971, C. 2, s. 404 (1116); Demirbaş, Timur. *Ceza Hukuku Genel Hükümler*, Seçkin Yayınevi, Ankara, 2019, s. 540; Özen, Mustafa. “Ceza Hukukunda Fikri İçtima”, *TBB Dergisi*, S. 73, 2007, s. 132.

² Göktürk, Neslihan. *Fikri İçtima (Suçların İçtimai)*, Adalet Yayınevi, Ankara, 2013, s. 5.

³ Akbulut Berrin. *Ceza Hukuku Genel Hükümler*, Adalet Yayınevi, Ankara, 2019, s. 744; Özen, Mustafa. *Öğreti ve Uygulama Işığında Ceza Hukuku Genel Hükümler*, Adalet Yayınevi, Ankara, 2019, s. 898; Hafizoğulları, Zeki / Özen, Muharrem. *Türk Ceza Hukuku Genel Hükümler*, US-A Yayıncılık, Ankara, 2016, s. 354.

⁴ Artuk, M. Emin / Gökçen, Ahmet / Yenidünya, A. Caner. *Ceza Hukuku Genel Hükümler*, Adalet Yayınevi Ankara, 2016, s. 688; Hakeri, Hakan. *Ceza Hukuku Genel Hükümler*, Adalet Yayınevi, Ankara, s. 2019, s. 590.

⁵ Avcı, Mustafa. “İslam ve Osmanlı Ceza Hukukunda İçtima”, *Kırıkkale Hukuk Mecmuası*, C. 1, S. 1, 2021, s. 3.

⁶ Özen, Mustafa. *Suçların İçtimai (Zincirleme Suç, Fikri İçtima, Bileşik Suç)*, Yayımlanmamış Doktora Tezi, AÜSBE, Ankara, 2008, s. 304.

1. Mer'î Hukuk Bakımından

Türk Ceza Hukuku bakımından fiil adedince suç ve suç adedince ceza olması prensibi geçerlidir. Bu prensip gereğince ceza hukukunda genel kuralın gerçek içtima olduğu ifade edilir.⁷ Genel kural bu olmakla birlikte, gerçek içtimanın ayrıca belirtilmiş olduğu özel hükümler de mevcuttur.⁸ Suçların içtiması ise bu genel kuralın istisnasıdır.⁹ Birden fazla suç işlenmiş olmasına rağmen faile, diğer ihlal etmiş olduğu normlar da dikkate alınarak, bir suçtan dolayı ceza verilmesi hali suçların içtiması olarak adlandırılır.¹⁰ Yani suçların içtiması, failin sorumluluğunun ne şekilde belirleneceğini ifade eder.¹¹ TCK'nın suçların içtiması başlığı altında bu durum, *bileşik suç*¹², *zincirleme suç*¹³ ve *fikri içtima*¹⁴ şeklindeki alt başlıklarla düzenlenmiştir. Bileşik suç durumunda tek suçtan bahsedilirken, zincirleme suç ve fikri içtima durumlarında birden fazla suçun içtiması söz konusudur.¹⁵ Birden fazla suç oluşup oluşmaması noktasında ise fiil ve neticenin tekliği ve çokluğu değil, tipikliğin ihlali hususu değerlendirilmeli ve gerçekleşen suç sayısı bu şekilde tespit edilmelidir.¹⁶

2. İslâm Hukuku Bakımından

İslâm hukuku açısından ise içtimanın asıl olarak aynı hareketlerle olmasa bile soruşturma başlayıncaya kadar aynı türden cezalar gerektiren normların ihlali durumunda meydana geldiği görülmektedir. Bu durum hükümde içtima, cezaların içtiması olarak da adlandırılabilir.¹⁷ Cezaların içtiması ile ilgili genel bir ifade olarak Abdullah b. Mesud'tan (r.a.) idam cezasının diğer tüm cezaları eriteceği sözü nakledilmektedir.¹⁸ Bu ifade de, İslâm hukuk sisteminde açık bir şekilde cezaların içtimasının kabul edildiğini göstermektedir.¹⁹ Yani mer'î hukuktakine benzer biçimde İslâm ceza hukukunda da gerçek içtima dolayısıyla cezaların içtiması asıldır. Bununla birlikte İslâm ceza hukukunda suçların içtimasına ilişkin durumlar daha dar yorumlanarak, içtimaa ilişkin durumlar olabildiğince cezaların içtiması şeklinde çözülmüştür. Ancak tek içtima türü cezaların içtiması değildir. İslâm hukukunda içtima halleri tedahül kavramı ile ifade edilmiş olup, hadlerde tedahül ve cinayetlerde tedahül olarak ikiye ayrılmıştır.²⁰ Birden fazla insan öldürme ve/veya

⁷ Dönmezer / Erman, C. 2, s. 404 (1116); Koca, Mahmut / Üzülmöz, İlhan. *Türk Ceza Hukuku Genel Hükümler*, Seçkin Yayınevi, Ankara, 2019, s. 504; Özgenç, İzzet. *Türk Ceza Hukuku Genel Hükümler*, Seçkin Yayınevi, Ankara, 2019, s. 601; Akbulut, s. 742; Göktürk, s. 6; Özen, 2019, s. 898; Birtek, Fatih. *Ceza Hukuku Genel Hükümler Temel Bilgiler*, Adalet Yayınevi, Ankara, 2018, s. 432.

⁸ Bkz. Özgenç, s. 601 vd.; Koca / Üzülmöz, s. 504 vd.

⁹ Koca / Üzülmöz, s. 504; Özen, 2019, s. 898; Hakeri, s. 590, 624; Koca, Mahmut. "Fikri İçtima", *Ceza Hukuku Dergisi*, S. 4, 2007, s. 197; Hafizoğulları / Özen, 2016, s. 354.

¹⁰ Akbulut, s. 742, 744; Özbek, Veli Özer / Doğan, Koray / Bacaksız, Pınar. *Türk Ceza Hukuku Genel Hükümler*, Seçkin Yayınevi, Ankara, 2019, s. 539; Centel, Nur / Zafer, Hamide / Çakmut, Özlem. *Türk Ceza Hukukuna Giriş*, Beta Yayınevi, İstanbul, 2016, s. 511.

¹¹ Koca / Üzülmöz, s. 506.

¹² TCK, m. 42.

¹³ TCK, m. 43/1, 43/2'de ise aynı neviden fikri içtima düzenlenir.

¹⁴ TCK, m. 44 bu maddede farklı neviden fikri içtima düzenlenir.

¹⁵ Koca / Üzülmöz, s. 506; Avcı, 2021, s. 9, 10.

¹⁶ Koca / Üzülmöz, s. 507; Özgenç, s. 606, 610.

¹⁷ Dadaş, Mustafa Bülent. "Hanefî Fıkında Tedâhül İlkesinin Kapsamına Dair Bir İnceleme", *İslam Hukuku Araştırmaları Dergisi*, S. 30, 2017, s. 228.

¹⁸ Ebû Bekr Abdurrezzâk b. Hemmâm es-San'ânî. *el-Musannef*, Dâru't-Te'sîl, Kahire, 1435/2015, C. 10, s. 20 (18221); Erturhan, s. 74.

¹⁹ Avcı, 2021, s. 7.

²⁰ Avcı, 2021, s. 4.

yaralama suçunun bir suç kabul edilerek bunlardan birinin cezalandırılması, cinayetlerde tedahül olarak ifade edilmiştir.²¹ Aynı türden birden fazla had suçu işlenmesi nedeniyle bir had cezası verilmesi durumu da hadlerde tedahül olarak adlandırılmıştır.²² Bu haller arasında, mer'î hukuk sistemine benzer şekilde, zincirleme suç görülebildiği gibi²³, fikri içtima²⁴ ve görünüşte içtimanın²⁵ da görüldüğü ifade edilebilir. Kişilere karşı işlenen suçlar bakımından gerçek içtimanın genel kural olduğu görülmektedir.²⁶ Hz. Peygamber (s.a.v.) tek fiil ile hem hamile kadını hem de cenini öldüren kişiyi her ikisinden dolayı da cezalandırmıştır.²⁷ Diyetle suçların içtimai söz konusu olmaz.²⁸ Aynı kişiye yönelmiş bir fiilde, kişinin birden fazla fonksiyonun izale edilmesi sonucu her bir fonksiyon için ayrı ayrı diyet gerekir, ancak fiil ölümle sonuçlanmışsa diğer izale edilmiş olan fonksiyonlar için diyet gerekmeyp sadece ölüm nedeniyle söz konusu olacak diyetin ödenmesi gerekecektir.²⁹

Genel itibariyle gerek İslâm hukuku açısından gerekse mer'î hukuk açısından içtima kabul edilmiştir. Her iki hukuk sisteminde de esas olan gerçek içtimadır. Bununla birlikte suçların içtimai halleri de kabul edilmiştir. İslâm ceza hukuku bakımında, özellikle kişilere karşı suçlar ve tazminat gerektiren durumlarda gerçek içtimanın uygulanması gerektiği belirtilmiştir.

B. Fikri İçtima

1. Mer'î Hukuk Bakımından

Failin tek fiil ile birden fazla suçu işlemesi durumunda fikri içtimadan bahsedilir.³⁰ Bu birden fazla suç aynı suçlar olabileceği gibi farklı suçlar da olabilir. Eğer fail tek fiil ile, birden fazla farklı suç işlerse farklı neviden fikri içtimadan; birden fazla aynı suç işlerse aynı neviden

²¹ “Müteaddid cinayetlerin yalnız bir cinayet gibi sayılarak bunlardan yalnız birinin kısas gibi, diyet gibi cezasıyla iktifa edilmesi halidir.” Bilmen, Ömer Nasuhi. *Hukuk-ı İslâmiyye ve Istılahatı Fıkhiyye Kamusu*, Bilmen Yayınevi, İstanbul, 1976, C.3, s. 11 (42); Taha Hamid Hasan / Ahmed Geylan. “İslam Ceza Hukukunda ve Pozitif Hukukta Aynı Amaca Yönelik Suçların Gerçek İçtima”, *İslam Ceza Hukuku*, ed. Refik Korkusuz ve Abdurrahman Eren, Lale Yayıncılık, İstanbul, 2017, s. 827.

²² Avcı, 2021, s. 4.

²³ Ancak zincirleme suç bulunduğu durumlarda TCK m. 43'ün aksine cezada bir artırım yapılmaz. Muhammed b. Hasan eş-Şeybânî. *el-Câmi'u's-sağîr*, Çev. Soner Duman, Beka Yayıncılık, İstanbul, 1441/2020, s. 248; Şemsu'l-eimme Ebu Sehl Ebu Bekir Muhammed b. Ahmed es-Serahsî. *Mebûsât*, Daru'l-Mârife, Beyrut, 1414/1993, C. 9, s. 71; Alâeddin Ebu Bekir bin Mesud bin Ahmed el-Kâsânî el-Hanefî. *Bedâ'i'u's-şanâ'i' fi tertîbi's-şerâ'i'*, Daru'l-Kitûbü'l-İlmiyye, Beyrut, 1406/1986, C. 7, s. 56, 85, Akşit, Cevat. *İslâm Ceza Hukuku ve İnsani Esasları*, Gümüşev Yayıncılık, İstanbul, 2019, s. 166; İçel, Kayıhan. *Suçların İçtimai*, Sermet Matbaası, İstanbul, 1992, s. 53.

²⁴ Serahsî, C. 9, s. 111; Kâsânî, C. 7, s. 56; Dağcı, Şamil. *İslam Ceza Hukukunda Müessir Fiiller*, TDV Yayınları, Ankara, 2018, s. 186, 187; Akşit, s. 167, 168.

²⁵ Avcı, Mustafa. *Osmanlı Ceza Hukuku Genel Hükümler*, Adalet Yayınevi, Ankara, 2018, s. 226.

²⁶ Avcı, 2018a, s. 222; Akşit, s. 168; İstisna olarak: Bir kişinin tek fiil ile kasten birden fazla kişiyi öldürmesi durumunda bu kişi kısas edilir ve ayrıca diyet ödemesi gerekmez. Bilmen, C. 3, s. 108, (330); Hasan / Geylan, “İslam Ceza Hukuku”, 830.

²⁷ Ebu'l-Hüseyn Müslim b. İsmail el-Haccâc. *Sahîh-i Müslim Tercüme ve Şerhi*, Çev ve Şerh: Ahmed Davudoğlu, Sönmez Yayınevi, İstanbul, 1977, Kasame, 36-38; Ebû Davud, Süleyman b. Eş'as es-Sicistanî el-Ezdî. *Sünen-i Ebû Davud Tercüme ve Şerhi*, Haz. Necati Yeniel, Hüseyin Kayapınar, Şamil Yayınevi, İstanbul, 1987, Diyat, 19; Muhammed el-Buhârî. *Sahîh-i Buhârî*, Çev: Soner Duman, Halil Aldemir, Mehmet Odabaşı, Beşir Eryarsoy, İshak Emin Aktepe, İbrahim Tüfekçi, Karınca & Polen Yayınları, İstanbul, 2017, Tıbb, 46; Hafız Ebu Abdurrahman Ahmed b. Şuayb b. Ali b. Bahr b. Sinan b. Dinâr, en-Nesâî. *Sünenü'n Nesâî*, Şerh: Hâfız Celaleddin Es-Suyutî, Hâşiye: İmam Es-Sindî, Çev. A. Muhtar Büyükcınar, Ahmet Tekin, Ö. Faruk Harman, Yaşar Erol, İstanbul, 1981, Kasame, 39.

²⁸ Avcı, 2018a, s. 225.

²⁹ Dağcı, s. 324, 325.

³⁰ Özgenç, s. 639; Artuk / Gökçen / Yenidünya, s. 709; Özbek / Doğan / Bacaksız, s. 555; Özen, 2007, s. 135.

fikri içtimadan bahsedilir.³¹ Farklı neviden fikri içtima olduğu takdirde fail, bu suçlardan yalnızca en fazla cezayı gerektireniyle cezalandırılmalıdır.³² Fikri içtimanın temellendirilmesinde kullanılan, suç tekliği görüşü ortada bir hareket olmasından dolayı tek suçtan ötürü ceza verilmesi gerektiğini³³, suç çokluğu görüşü ise birden fazla kanun hükmünün ihlalinden veya aynı kanun hükmünün birden fazla kez ihlalinden dolayı birden fazla suçun bulunduğunu ifade etmektedir³⁴ Burada bir içtimadan bahsedebilmek için öncelikle birden fazla suçtan bahsedilmesi gerekmektedir. Dolayısıyla suçların çokluğu görüşü, fikri içtimanın temellendirilmesinde daha makul görülebilir.³⁵ TCK 44. madde gerekçesinde ise, non bis in idem kuralı gereğince bir kişinin işlemiş olduğu bir fiilden dolayı bir defa cezalandırılması gerektiği vurgulanmıştır.³⁶ Farklı neviden fikri içtimanın gerçekleşmesi durumunda fail bu suçlardan en fazla cezayı gerektireniyle cezalandırılırken, aynı neviden fikri içtimanın gerçekleşmesi halinde faile zincirleme suça ilişkin düzenlemelere göre ceza verilir.³⁷ Fikri içtima kapsamına giren suçların tamamı kasten veya taksirle olmak zorunda değil biri kasten işlenebilirken diğeri taksirle de işlenmiş olabilir.³⁸

2. İslâm Hukuku Bakımından

Kur'ân-ı Kerim'de “*Namuslu kadınlara zina isnat edip sonra da dört şahit getiremeyenlere seksen değnek vurun. Artık onların şahitliğini asla kabul etmeyin. İşte bunlar fâsık kimselerdir.*”³⁹ buyrulmaktadır. Bu ayetten yola çıkan İslâm hukukçuları, mağdurun bir kişi veya birden fazla kimse olması hususunda ayırım yapılmadığını belirterek tek hareketle birden fazla aynı suçun oluşması durumunda tek cezanın verileceğini ifade etmişlerdir. Buradan hareketle aynı neviden fikri içtimanın kabul edileceğini belirtmişlerdir.⁴⁰ Bir başka ayet ise “*İnkâr edenlere mutlaka şiddetli bir azabı tattıracağız ve onları yaptıklarının en kötüsü ile cezalandıracağız.*”⁴¹ şeklindedir. Bu ayetin de failin işlemiş olduğu suçlardan en ağırının cezası ile cezalandırılacağına

³¹ Koca / Üzülmöz, s. 530; Akbulut, s. 798; Göktürk, 2013, s. 59, 95; Özen, 2007, s. 140; Demirbaş, s. 553; Koca, s. 199; Birtek, s. 444; Aldemir, Hüsnü. *Ceza Hukuku Genel Hükümler Rehberi*, Adalet Yayınevi, Ankara, 2019, s. 1055.

³² TCK, m. 44.

³³ İçel, 1992, s. 37; Göktürk, 2013, s. 62; Özbek / Doğan / Bacaksız, s. 557; Özen, 2019, s. 944; Özen, 2008, s. 26 vd.; Koca, s. 199; Şeker, İdris. *Zincirleme Suç*, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, SÜSBE, Konya, 2009, s. 132

³⁴ Özen, 2008, 34, 35; Göktürk, 2013, s. 62, 63; İçel, 1992, s. 38, 39; Koca, s. 199, 200; Özbek / Doğan / Bacaksız, s. 557; Özen, 2019, s. 944; Şeker, s. 13. Akkaya, Çetin. “Suçların İçtima Bağlamında Fiil Tekliği”, *Uyuşmazlık Mahkemesi Dergisi*, S. 13, 2019, s. 11 vd.

³⁵ İçel, 1992, s. 40, 41; Koca / Üzülmöz, s. 530, 531; Göktürk, 2013, s. 64.

³⁶ Özen, Mustafa. “Non Bis İn İdem (Aynı Fiilden Dolayı İki Kez Yargılama Olmaz İlkesi)”, *Gazi Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi*, C. 14, S. 1, 2010, s. 408; Parlar, Ali / Hatipoğlu, Muzaffer. *Suçta Teşebbüs İştirak – İçtima ve Yaptırımlar*, Seçkin Yayıncılık, Ankara, 2010, s. 158; Özen, 2008, s. 373; Koca / Üzülmöz, s. 532; Özbek / Doğan / Bacaksız, s. 556; Özen, 2019, s. 942; Özdemir, Emrah. *Türk Hukukunda Yargıtay Kararları Işığında Fikri İçtima*, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, AÜSBE, Antalya, 2012, s. 106; Birtek, s. 444.

³⁷ Koca / Üzülmöz, s. 548, 549; Demirbaş, s. 557, 558.

³⁸ Dağcı, s. 186; Özen, 2007, s. 141; İçel, 1992, s. 71; Özen, 2008, s. 339; Koca, s. 211; Demirbaş, s. 554; Artuk / Gökçen / Yenidünya, s. 713; Özbek / Doğan / Bacaksız, s. 564; Özen, 2019, s. 965; Özkan, Tuğçe. *Yargı Kararları Işığında Türk Ceza Hukukunda İçtima*, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, İstanbul Kültür Üniversitesi Lisansüstü Eğitim Merkezi, İstanbul, 2019, s. 143; Tekin, Nurullah. “Fikri İçtima Kavramı ve Bunun Uygulamaya Yansımaları”, *Ceza Hukuku Dergisi*, S. 13, 2010, s. 179; Şan, Sedat. “Türk Ceza Hukukunda Fikri İçtima”, *Terazi Hukuk Dergisi*, C. 9, S. 98, 2014, s. 91.

³⁹ Nur, 24/4.

⁴⁰ Serahşi, C. 9, s. 111; Avcı, 2021, s. 6, 7; Erturhan, Sabri. *İslam Ceza Hukukunda İçtima*, Rağbet Yayınları, İstanbul, 2003, s. 71.

⁴¹ Fussilet, 41/27.

delalet ettiği belirtilmiştir.⁴² İfk hadisesinde Hz. Ayşe'ye (r.a.) karşı kazf suçunu işleyenler aynı zamanda Safvan b. Muattal'a (r.a.) karşı da kazf suçunu işlemiş olmalarına rağmen kendilerine yalnızca bir had cezası verilmiştir.⁴³ Bir başka hadiste de eşinin, Şüreyk b. Sehma ile zina ettiğini iddia eden Hilal b. Ümeyye'ye Rasulullah (s.a.v.) ya iddianı ispatlarsın ya da kazf cezası ile cezalandırılırsın buyurmuştur.⁴⁴ Bu hadisler aynı neviden fikri içtima uygulamasını göstermektedir.

İslâm ceza hukukunda da fikri içtima hükümleri uygulanmaktadır. Burada, genel prensip fiilin aynı olmasıdır.⁴⁵ İhlal edilen farklı ceza normlarından ötürü uygulanacak cezanın aynı türden olması durumunda faile en ağır olan ceza verilir. Cezanın türünün farklı olması durumunda ise gerçek içtima hükümleri uygulanır. Ayrıca suçların kişilerin haklarını ihlal etmesi durumunda yine gerçek içtima hükümleri uygulanacaktır. Ancak cezaların türünün farklı olması durumunda öncelikle diğer cezanın infazını imkansız kılan ceza var ise o uygulanır ve diğer ceza artık uygulanamaz hale geldiğinden dolayı tatbik edilemez. Bununla birlikte diyet ödenmesi yine de gerekir.⁴⁶ Hanbeliler ise kişilere karşı işlenmiş olsa da tazir suçlarının içtima edeceğini kabul etmişlerdir.⁴⁷ Hanefilere göre, kazf suçunun kamu hakkını ihlal unsuru, kişi hakkını ihlale göre daha ağırlıklı kabul edildiği için, bu suçun cezası bakımından içtima mümkün olacaktır. Kazf suçunun bir lafız ile birden fazla kişiye karşı işlenmesi durumunda tek had cezası verilecektir. İmam Şafiî'nin bu konudaki ilk görüşü Hanefilerin görüşüne uygun olmakla birlikte sonraki görüşü, gerçek içtima hükümlerinin uygulanacağı yönündedir.⁴⁸ Cezanın türünün farklı olması özellikle diyetin ve kişilere karşı işlenen suçlar açısından cezaların düşmeyeceğini gösterir. Yoksa tek fiille işlenen birden fazla suç için en ağır olanın cezası verilebilir.⁴⁹ Ancak aynı kişiye karşı işlenmiş bir fiil ile hem bazı organların veya fonksiyonların izalesine hem de kişinin ölümüne sebep olunmuşsa bu durumda artık organlar veya fonksiyonlar için bir diyet gerekmeyp yalnızca ölüm nedeniyle bir diyet gerekecektir.⁵⁰ Tek fiil ile birden fazla kişiye karşı kasten yaralama suçunun işlenmesi ile mağdurların aynı uzuv veya fonksiyonlarını kaybetmiş olmaları halinde mezhepler arasında farklı değerlendirmeler yapılmıştır. Örneğin Hanefilere ve Malikilere göre, her iki mağdura da elinin kesilmiş olması durumunda failin eli kısasen kesilecek olup her iki mağdura da diyetin yarısının ödenmesi gerekecektir. Şafilere ve Hanbelilere göre ise mağdurların suçluyu affetmemesi halinde kura yöntemi uyarınca, mağdurlardan biri karşılığında failin eli kısas olurken diğerine diyet

⁴² Avcı, s. 7.

⁴³ Ebû Davud, Hudud, 34.

⁴⁴ Ebû İsâ, Muhammed b. İsâ b. Sevre b. Musa b. Dahhâk et-Tirmizî. *Sünen-i Tirmizî*, thk. Ahmed Muhammed Şâkir ve Muhammed Fuâd Abdülbâki ve İbrahi Atvah, Şirket-i Mektebe ve Matbaat-ı Mustafa el-Bâb-i Halebî, Mısır, 1975/1395, Kur'an Tefsiri, 25 (3179); Ebû Abdullah Muhammed bin Yezid el-Kavzini, (İbn Mâce). *Sünen-i İbn-i Mâce*, Mektebet-ül Muârif li'l-Neşr v'et-Tevzî, Riyad, ty, Talak, 27.

⁴⁵ Dağcı, s. 187.

⁴⁶ Şeybânî, s. 248; Ebû'l-Fazl Mecdüddîn, Abdullah b. Mahmûd b. Mevdûd el-Mevsîlî el-Beldecî. *el-İhtiyâr Ta'lîlî'l-Muhtar*, Matbuâtü'l-Halebî, Kahire, 1356/1937, C. 5, s. 32; Kâsânî, C. 7, s. 85; Bilmen, C. 3, s. 328 (909); Avcı, 2018a, s. 222-225; Akşit, s. 167-169; Erturhan, s. 142; Ayrıca mezheplere göre ayrıntılı inceleme için bkz. Dağcı, s. 183 vd.; Avcı, Mustafa. "Mi'yâr-ı Adâlet'in Ceza Hukuku Değeri", *Türk Hukuk Tarihi Araştırmaları*, S. 21, 2016, s. 24.

⁴⁷ Bilmen, C. 3, s. 328, (909); Erturhan, s. 186.

⁴⁸ Serahsî, C. 9, s. 111; Sava Paşa. *İslâm Hukuku Nazariyatı Hakkında Bir Etüt*, Çev: Baha Arıkan, DİB Yayınları, İstanbul, 2016, C. 1, s. 174, 183; Avcı, 2021, s. 20; Erturhan, s. 109, 111.

⁴⁹ Hasan / Geylan, s. 829, 830; Dağcı, s. 182 – 184.

⁵⁰ Serahsî, C. 26, s. 100, Kâsânî, C. 7, s. 317; Dağcı, s. 324, 325.

ödenmesi gerekir.⁵¹ Birden fazla kasten öldürme suçunun işlenmesi durumunda ise Hanefilere ve Malikilere göre kısas gerçekleştiği takdirde diyet ödenmeyecek olmakla birlikte Şafilere ve Hanbelilere göre maktullerden biri karşılığında kısas uygulanmış olsa da diğer maktuller açısından diyete hükmedilecektir.⁵² Bir had suçu ile tazir suçunun birlikte işlenmesi halinde farklı neviden fikri içtima oluşabilir. Örneğin, içkinin haramlığının inkar edilerek içilmesi durumunda kişi hem ridde suçunu hem de şübh suçunu işlemiş olur. Bu durumda fail yalnızca riddeden sorumlu tutulur⁵³ veya hırsızlık suçunun faili aynı zamanda konut dokunulmazlığını ihlal veya çevreye korku verme gibi farklı tazir suçlarını işlemiş olabilir. Bu durumda sadece hırsızlık suçunun müeyyidesinin uygulanmasıyla yetinilecektir.⁵⁴ Haksız yere karısını döven kimse hem kasten yaralama suçunu işlemiş hem de evlilik hukukunu ihlal etmiş olacaktır. Bu durumda farklı neviden fikri içtima söz konusu olacaktır.⁵⁵ Osmanlı'da da 1858 Ceza Kanunu'nda suçların içtimasına ilişkin genel bir düzenleme yapılmamış olsa da, bazı maddelerden daha ağır olan suçun hafif olan suça ilişkin cezayı içerdiği sonucu çıkarılabilir.⁵⁶ 1838 Askeri Ceza Kanunu Birinci bent 7. maddede ve 1879 Tarihli Usul-i Muhakemat-ı Cezaiye Kanununun 299. maddesinin son fıkrasında⁵⁷ fikri içtimaa yönelik bir düzenleme yapılmıştır.

Fikri içtima için yapılan açıklamalardan yola çıkarak, şartlarına yönelik bir belirleme yapılabilir. Buna göre, fikri içtimanın iki türü olan, aynı neviden fikri içtima ve farklı neviden fikri içtimanın iki ortak şartı vardır. Bunlar tek bir fiil olması ve bu fiil ile birden fazla miktarda suçun işlenmesidir.⁵⁸ Burada fiilden hareketi ve neticeyi anlayan görüşler arasındaki ihtilaf ise, birden fazla neticeli suçlarda fiil kelimesinden hareketi anlayanlara göre, fikri içtima oluşacakken, neticeyi anlayanlara göre gerçek içtimanın oluşacak olmasıdır.⁵⁹ Yargıtay tek fiilden, hareketi anlamaktadır.⁶⁰ Tek bir fiilin bulunması şartı, icra hareketlerinin tam ayniyetinin⁶¹ mevzu olduğu durumlarda gerçekleşebileceği gibi icra hareketlerinin kısmi ayniyetinin⁶² mevzu olduğu durumlarda da gerçekleşebilir. Bir diğer şart da, fikri içtima için söz konusu olan suçların her

⁵¹ Erturhan, s. 155-157.

⁵² Bilmen, C. 3, s. 108, (330); Akşit, s. 168; Hasan / Geylan, s. 830; Avcı, s. 14; Erturhan, s. 147-149.

⁵³ Avcı, Mustafa. *Osmanlı Ceza Hukuku Özel Hükümler*, Adalet Yayınevi, Ankara, 2018, s. 524.

⁵⁴ Dadaş, s. 231.

⁵⁵ Bilmen, C. 3, s. 322, (893); Avcı, 2021, s. 10.

⁵⁶ Ayrıntı için bkz. Avcı, 2021, s. 8.

⁵⁷ 1879 CUMK m. 299/2 "Birkaç cinayet veya cünha birleşmiş olduğu halde yalnız en ağır cezayı istilzam eden cürme terettüp eden mücâzât tayin olunacağı" akt. Ahmed Ziya. *Mufassal Kanun-ı Ceza ve Teferruatı Şerhi*, Matbaa ve Kütüphane-i Cihan, İstanbul, 1329, s. 19.

⁵⁸ İçel, 1992, s. 64, 75; Göktürk, 2013, s. 95, 96, 174; Özen, 2008, s. 308, 320; Koca, s. 201, 214; Dönmezer / Erman, C. 2, s. 417, 418, (1129, 1130); Özgenç, s. 639; Koca / Üzülmmez, s. 532; Akbulut, s. 799, 805; Özbek / Doğan / Bacaksız, s. 558; Artuk / Gökçen / Yenidünya, s. 712, 718; Parlar / Hatipoğlu, s. 158; Özen, 2007, s. 137, 138; Demirbaş, s. 553; Hakeri, s. 621, 624; Özen, 2019, s. 945, 956; Şeker, s. 18, 19; Centel / Zafer / Çakmut, s. 511 – 516; Toroslu Nevzat / Toroslu, Haluk. *Ceza Hukuku Genel Kısım*, Savaş Yayınevi, Ankara, 2016, s. 364, 366; Soyaslan, Doğan. *Ceza Hukuku Genel Hükümler*, Yetkin Yayınları, Ankara, 2016, s. 260, 262.

⁵⁹ Hakeri, s. 624; Özen, 2019, s. 953.

⁶⁰ Şan, s. 87.

⁶¹ Göktürk, 2013, s. 153, 155; Koca, s. 208; Koca / Üzülmmez, s. 534; Akbulut, s. 800; Kısmi ayniyetin olduğu durumlarda gerçek içtimanın oluştuğu yönündeki görüş için bkz. Göktürk, Neslihan. "Türk Hukukunda Suçların İçtimai", *CHKD*, C. 2, S. 1-2, 2014, s. 47.

⁶² Koca, s. 210; Koca / Üzülmmez, s. 536; Ayrıntı için bkz. Göktürk, 2013, s. 156 vd.; Akbulut, s. 803; Şan, s. 89.

birinin kovuşturma şartlarının gerçekleşmiş ve cezalandırılabilir olmasının gerekmesidir.⁶³ İslâm hukuku açısından da içtimanın şartlarının sağlanması için aynı şartlar belirtilmiştir.⁶⁴

Özet olarak fikri içtima müessesesi, hem mer'î hukukta hem de İslâm hukukunda kabul edilmiştir. İslâm hukukunda fikri içtima temel oluşturacak naslar bulunmaktadır. Bu naslar doğrultusunda İslâm ceza hukuku kapsamında fikri içtima uygulamaları yerine getirilmiştir. Bununla birlikte diyet, bir tazminat olarak ele alınmış ve fikri içtima kapsamına dahil edilmemiştir.

C. Görünüşte İçtima

1. Mer'î Hukuk Bakımından

Fikri içtimanın şartlarından olan tek bir fiilin bulunması yalnız başına fikri içtimanın oluşması için yeterli değildir. Bu durumda aynı zamanda görünüşte içtimadan da bahsedilebilir.⁶⁵ Kanunların içtimaı, normların içtimaı, görünüşte fikri içtima, kanunların tekliği olarak da adlandırılan görünüşte içtima⁶⁶, TCK'da diğer içtima halleri gibi düzenlenmemiştir. Ancak bu durum da TCK, 44. madde gerekçesinde fikri içtima için belirtildiği gibi non bis in idem ilkesinin bir yansımasıdır.⁶⁷ Görünüşte içtima hallerinde suçların birden fazla oluşu sadece görünüşte olup, gerçekte fiile tek norm uygulanabilmektedir. Bu durumda fiile ihlal etmiş olduğu ceza normlarından birisinin uygulanması fiilin haksızlık içeriğini karşılamaktadır.⁶⁸ Görünüşte içtima çeşitleri üç başlık altında incelenebilir. Bunlar:⁶⁹ 1- “Özel norm - genel norm ilişkisi yönünden içtima”, 2- “tüketen - tüketilen norm ilişkisi yönünden içtima”, 3- “asli- tali norm ilişkisi yönünden içtima”.⁷⁰ Ancak yalnızca özel norm – genel norm ilişkisi bulunan hallerde görünüşte içtimadan bahsedilebileceği diğer durumlarda fikri içtima hükümlerinin uygulanması gerektiğine dair bir görüş de mevcuttur.⁷¹ Ayrıca doktrinde, suçun temel unsurlarının aynı olması, tali unsurlarda farklılık bulunması halinde “gerçek anlamda normların görünüşte içtimaı”; tehdit ve şantaj suçlarında olduğu gibi, temel unsurların bir veya ikisinin farklı olup diğerlerinin aynı olması halinde ise, “görünüşte/şekli (gerçek olmayan) anlamda normların görünüşte içtimaı” şeklinde, görünüşte içtimanın ikiye ayrılabilceği de savunulmuştur.⁷²

⁶³ Dönmezer / Erman, C. 2, s. 421, (1134); Koca / Üzülmöz, s. 544; Artuk / Gökçen / Yenidünya, s. 719.

⁶⁴ Erturhan, s. 86.

⁶⁵ Göktürk, 2013, 73.

⁶⁶ İçel, 1992, s. 167, 168; Akbulut, s. 769; Demirbaş, s. 540; Hakeri, s. 632; Merki, Duygu. *Bileşik Suç*, Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi, AÜSBE, Ankara, 2009, s. 42.

⁶⁷ Özen, 2010, s. 410.

⁶⁸ Koca / Üzülmöz, s. 549; Özgenç, s. 659; Akbulut, s. 742; Demirbaş, s. 540; İçel, 1992, s. 167; Özen, 2008, s. 121, 122; Özbek / Doğan / Bacaksız, s. 565; Hakeri, s. 632, 633; Özen, 2019, s. 972; Avcı, 2021, s. 5.

⁶⁹ İçel, 1992, s. 173-175; Özgenç, s. 660, 662, 663; Akbulut, s. 771 – 773; Demirbaş, s. 540 – 542; Artuk / Gökçen / Yenidünya, s. 699; Özbek / Doğan / Bacaksız, s. 565 – 567; Hakeri, s. 633; Özen, 2019, s. 973, 976, 979; İçel, Kayıhan. “Görünüşte Birleşme (İçtima) İlkeleri ve Yeni Türk Ceza Kanunu”, *İstanbul Ticaret Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, S. 14, 2008, s. 37 vd.; Özel normun genel norma önceliği yönünden içtima hallerinin görünüşte içtimaı açıklamak açısından yeterli olduğu yönündeki görüş için Toroslu / Toroslu, s. 90; Bu halleri Kademeli Suç – Geniş Anlamda Bileşik Suç başlığı altında inceleyen görüş için bkz. Soyaslan, s. 265, 266.

⁷⁰ Ayrıca bu çeşitlerin her biri görünüşte içtima ilkeleri denilen, “özel normun önceliği”, “bir normun diğeri tarafından tüketilmesi”, “yardımcı normun sonralığı” prensiplerinden türetilmiştir. Özen, 2008, s. 126 vd.; Koca / Üzülmöz, s. 550; Çubukçu, Büşra Sevd. “Türk Ceza Hukuku’nda Görünüşte İçtima”, *Terazi Hukuk Dergisi*, C. 14, S. 154, 2019, s. 1184 vd.

⁷¹ Göktürk, 2013, s. 74.

⁷² Özen, 2019, s. 975.

2. İslâm Hukuku Bakımından

İslâm ceza hukukunda görünüşte içtima uygulanmıştır. Örneğin hırsızlık suçu, nisap miktarı mal yağmalayıp, aynı zamanda insan yaralamak sureti ile işlenmişse artık hırsızlık veya insan yaralama suçlarından ötürü değil bu ikisinin de unsurlarını ve korunan hukuki yararını içinde barındıran hırsızlık suçundan ötürü faile ceza verilmelidir.⁷³ Bununla birlikte İmam Şafî ve Ahmed b. Hanbel'e göre had suçu olan yaralama ve kısas suçu olan yaralama bileşik suç teşkil etmeyecek, gerçek içtima uygulanacaktır.⁷⁴ Yine bağı suçu açısından da, failer, insan yaralama, öldürme gibi bağıın unsuru sayılacak suçlar açısından ayrıca cezalandırılmazlar yalnızca bağı suçundan ötürü cezalandırılırlar.⁷⁵ Hırsızlık suçunu işlemek için bir eve giren kimse aynı zamanda konut dokunulmazlığını da ihlal etmiş olmasına rağmen, bu fiil suçun işlenmesinden ayrı bir unsur teşkil etmeyecek ve fail yalnızca hırsızlıktan dolayı cezalandırılacaktır.⁷⁶ Osmanlı'da 1851 Ceza Kanunu birinci fasıl 17. maddede yer alan "*Ale'l-ıtlâk nâsdan diğlerine silah çektiği halde derece-i cünhasına göre bir aydan bir sene ve silah boşaltmış ise iki aydan iki sene ve cerh etmiş ise kezâlik iltiyâmına kadar masârîfi alınmak üzere cerhin derecesine nazaran üç aydan üç seneye kadar prangaya konula ve cerhden müteessiren vefat vukuunda icab-ı şer'î ve kânûnîsi icrâ kılma.*"⁷⁷ düzenlemesi görünüşte içtima için bir örnek teşkil etmektedir. 1858 Ceza Kanunu'nun 130. maddesinde yetkisiz resmi kıyafet giyme suçu düzenlenmişken, 217. maddesinde hırsızlık suçunun ağırlatıcı nedeni olarak da bu husus belirtilmiştir.⁷⁸ Dolayısıyla hırsızlık suçunu resmi kıyafet giyerek işleyen bir kimse, bu suçun nitelikli halinden ötürü cezalandırılacak olup ayrıca resmi kıyafet giydiği için cezalandırılmayacaktır.

Görünüşte içtima, hem mer'î hukukta hem de İslâm ceza hukukunda karşılaşılmaktadır. Bununla birlikte gerek mer'î hukuk gerekse İslâm hukuku bakımından görünüşte içtima olarak değerlendirilen suç tiplerinde tartışmalar mevcuttur. İslâm hukukçularının bir kısmı Hırsızlık suçunu görünüşte içtima kapsamında değerlendirirken, bir kısmı burada gerçek içtima uygulanması gerektiğini belirtmişlerdir. Bağı suçu ise genel itibarıyla görünüşte içtima bir örnek teşkil etmektedir. Tarihi seyir içerisinde de görünüşte içtima oluşturulan düzenlemeler yapıldığı görülmektedir.

II. FİKRİ İÇTİMA İLE GÖRÜNÜŞTE İÇTİMA FARKLARI

A. Genel Olarak

Bu başlık altında tekrara düşmemek açısından, fikri içtima ve görünüşte içtimanın farklarına her iki hukuk sistemi dahilinde değinilmiş olup, aralarında fark bulunduğu veya yalnızca bu hukuk sistemlerinden birini ilgilendirdiği durumlarda ilgili paragrafta bu husus belirtilmiştir.

⁷³ Avcı, 2018b, s. 453; Hırsızlık suçu ile ilgili farklı değerlendirmeler ve suçun farklı içtima şekilleri için bkz. Erturhan, s. 130 vd.; Avcı, 2021, s. 22, 23.

⁷⁴ Avcı, 2021, s. 10.

⁷⁵ Avcı, 2018b, s. 499; Aydın, Melikşah. "İslam Hukukuna Göre İsyân (Bağı) Suçu ve Cezası", *SÜHFD*, C. 23, S. 2, 2015, s. 67.

⁷⁶ Avcı, 2021, s. 18.

⁷⁷ Akgündüz, Ahmet. *İslâm ve Osmanlı Hukuku Külliyyatı*, Kamu Hukuku, C. I, OSAV Yayınları, İstanbul, 2011, s. 615.

⁷⁸ Akgündüz, 2011, C. I, s. 639, 648.

Fikri içtima ve görünüşte içtima hallerinin müşterek niteliği tek fiilin bulunmasıdır. Bu tek fiilin ihlal etmiş olduğu hukuk normları arasında görünüşte içtimanın uygulanmasını gerektirecek bir durum olması halinde artık fikri içtima hükümleri uygulama alanı bulamayacak ve olayda görünüşte içtimaa göre hareket edilecektir.⁷⁹

Fikri içtima ve görünüşte içtimanın temel anlamdaki farkı, kusur ve haksızlık muhtevası bakımından açıklanmaya çalışılmıştır. Kusur yönünden bu farkı açıklayanlara göre, failin fiilinin birden fazla sonuca neden olacağını öngörebilecek bir durumda olması ve bu durumdan ötürü kendisine kusur atfedilebilmesi gerekmektedir. Bu değerlendirme ışığında fikri içtima için kusur çokluğunun, görünüşte içtima için ise kusur tekliliğinin varlığından bahsedilir. Diğer görüşe göre ise, fikri içtima ve görünüşte içtima arasındaki temel fark haksızlık muhtevasıdır. Bu görüşe göre, fikri içtima hallerinde fiil, ihtiva etmiş olduğu haksızlık itibarıyla birden fazla hukuki bakış açısı ile değerlendirilmelidir. Görünüşte içtima hallerinde ise, fiil birden fazla hukuki bakış açısı ile değerlendirildiği takdirde, ihtiva etmiş olduğu haksızlık bakımından bir adaletsizlik ortaya çıkmış olacaktır. Dolayısıyla bu görüşe göre, fikri içtima hallerinde fiil birden fazla hukuki bakış açısına göre, görünüşte içtima hallerinde ise tek bir hukuki bakış açısına göre değerlendirilmelidir.⁸⁰

Fikri içtima hallerinde ihlal edilen suçlar bağımsızlıklarını kaybetmezler, cezanın belirlenmesinde bir teklikten bahsedilir ancak görünüşte içtima hallerinden faile uygulanmayacak olan diğer suçlar, uygulanacak olan suçtan ayrı bir şekilde bağımsız olarak değerlendirilemezler.⁸¹ Aşağıda ifade edeceğimiz farklılıklarda bir bakıma bu ayrımın sonucu olarak görülebilir.

Fikri içtima hallerinde ihlal edilen normların hepsi uygulanabilir haldedir ancak görünüşte içtima hallerinde yalnızca bir norm uygulanabilir. Bu durumun nedeni açıklanırken, fikri içtima hallerinde gerçekte birden fazla norm ihlal edilmişken, görünüşte içtima hallerinde gerçekte bir normun ihlali mevcut olup, diğer normların ihlali görünüştedir. Yani fiilin birçok tipikliğe uygun olması, birden fazla davranış normunun da mecburen ihlal edildiği anlamına gelmez. Dolayısıyla fikri içtima, suçların içtimanın bir türü konumundayken, görünüşte içtima hallerinde suçların içtimandan bahsedilemez şeklinde bir görüş ifade edilmektedir.⁸² Ancak başka bir görüşe göre, görünüşte içtima durumunda bir normun uygulama alanı bulacak olması diğer normların ihlal edilmediği anlamına gelmeyip, aralarındaki ilişki gereği bunlardan sadece birinin uygulanabilecek olduğu ifade edilmektedir. Kanaatimize göre de, burada diğer normların da ihlali söz konusudur. Ancak görünüşte içtimanın ortaya çıkmasına neden olan sebeplerden ötürü yalnızca bir norm uygulanabilir.⁸³

Farklı neviden fikri içtima durumunda ihlal edilen normlar tamamen özerk ve unsurları kısmen veya tamamen birbirinden farklı olan suç tipleridir. Ancak görünüşte içtima hallerinde ihlal edilen normların unsurları benzer niteliktedir.⁸⁴

⁷⁹ Göktürk, 2013, s. 74; Aldemir, s. 1061.

⁸⁰ Göktürk, 2013, s. 74, 75.

⁸¹ Dönmezer / Erman, C. 2, s. 414, 420, (1127, 1133); İçel, Kayıhan. *Ceza Hukuku Genel Hükümler*, Beta Yayınevi, İstanbul, 2014, s. 524; Centel / Zafer / Çakmut, s. 518; Birttek, s. 451; Merki, s. 175.

⁸² Özen, 2019, s. 972; İçel, 1992, s. 61; Göktürk, 2013, s. 75; Akbulut, s. 770; Özgenç, s. 659; Çubukçu, s. 1183.

⁸³ Göktürk, 2013, s. 75.

⁸⁴ Dönmezer / Erman, C. 2, s. 416, (1128); Özen, 2008, s. 305.

Fikri içtima hallerinde ihlal edilen normlardan dolayı faile uygulanabilecek birden fazla ceza mevcut olmasından dolayı kanunda bu durumlara yönelik düzenleme yapılması gereklidir. Nitekim genel hükümler kısmında ilgili düzenlemeler yapılmıştır.⁸⁵ Ancak görünüşte içtima durumunda faile uygulanabilecek olan bir norm mevcuttur. Bundan dolayı kanunda ayrıca bir düzenleme yapılmasına gerek bulunmamaktadır.⁸⁶ Yani fikri içtima hallerinde birden fazla suç tipi meydana gelmiştir ve bunlardan dolayı nasıl bir cezalandırma yoluna gidileceği düzenlenir. Ancak görünüşte içtima hallerinde ise ihlal edilen norm, içerisinde birden fazla suçun tipikliğini ihtiva ediyor olsa da bir suç tipinden bahsedilir ve fail bu norma göre cezalandırılır.⁸⁷ Fikri içtima hallerinde suç çokluğu varken, görünüşte içtima hallerinde suç teklifinden bahsedilir.⁸⁸

Fikri içtima hallerinde ihlal edilmiş olan tüm normların faile uygulanabilir olmasından dolayı, aralarındaki fikri içtimanın görülebilmesi bakımından tamamının hüküm fıkrasında gösterilmesi gerekmektedir.⁸⁹ Görünüşte içtima hallerinde ise yalnızca bir normun uygulanabilir olması nedeniyle hüküm fıkrasında diğer ihlal edilen normlar gösterilmez.⁹⁰

Aynı neviden fikri içtima hallerinde, tek fiille birden fazla aynı tipte haksızlık meydana getirilirken, görünüşte içtima hallerinde aynı suçun şeriklik – müşterek faillik, teşebbüs aşamasında kalmış – tamamlanmış hali gibi birden fazla aşamasında bulunmuş olabilir. Bu durumda aynı neviden fikri içtima hallerinde kişinin alacağı ceza arttırılacakken, görünüşte içtima hallerinde asli normdan ötürü ceza verilip, ayrıca diğer aşamadan dolayı bir cezalandırmaya gidilmeyecektir.⁹¹ Farklı neviden fikri içtima hallerinde de, teşebbüs aşamasında kalmış olan suçun olup olmadığına ve bunun cezasına bakılarak bir değerlendirmede bulunulacaktır.⁹² Ayrıca görünüşte içtima hallerinde uygulanacak olan ceza normunun unsurlarından olan diğer suçlara teşebbüs edilip edilmemesi önemli değildir. Örneğin bileşik suça teşebbüs olduğu takdirde ayrıca unsurlarına da teşebbüs edilip edilmediğinin araştırılması gerekmez.⁹³

Fikri içtima durumunda fail gönüllü vazgeçme nedeniyle suçu işlemekten vazgeçerse, vazgeçmiş olduğu suç fikri içtima kapsamında ele alınmasa da, vazgeçme anına kadar tamamlanmış olan suçlar varsa onlar fikri içtima kapsamında değerlendirilebilirler.⁹⁴ Görünüşte içtima ilişkisi olan suçlar açısından, gönüllü vazgeçme olursa, fail bu zamana kadarki hareketleri bir suç oluşturmuşsa bundan dolayı ceza alacaktır. Özellikle tüketen – tüketilen norm ilişkisi olan suçlar açısından bu durum önem arz eder.⁹⁵

⁸⁵ TCK, m. 43/2,3, m. 44.

⁸⁶ Artuk / Gökçen / Yenidünya, s. 699; Koca / Üzülmöz, s. 549; İçel, 1992, s. 172; Göktürk, 2013, s. 75; Akbulut, s. 770; Demirbaş, s. 540.

⁸⁷ Özgenç, s. 659; Koca / Üzülmöz, s. 550, 554; Göktürk, 2013, s. 75, 76; Demirbaş, s. 540; Özbek / Doğan / Bacaksız, s. 566.

⁸⁸ Akbulut, s. 770.

⁸⁹ Demirbaş, s. 560; Merki, s. 12; Özdemir, s. 106.

⁹⁰ İçel, 1992, s. 239; Göktürk, 2013, s. 75; Heinrich, Bernd. *Ceza Hukuku Genel Kısım – II*, ed. Yener Ünver, Adalet Yayınevi, Ankara, 2015, s. 400, 402.

⁹¹ Koca / Üzülmöz, s. 548, 549, 554, 555; Özgenç, s. 663, 664; Artuk / Gökçen / Yenidünya, s. 700, 728; Demirbaş, s. 560.

⁹² Akbulut, s. 811.

⁹³ Özen, 2008, s. 133.

⁹⁴ Özen, 2008, s. 341; Aldemir, s. 1061.

⁹⁵ Özen, 2008, s. 141.

İştirak halinde işlenen suçlarda katılanlardan birinin başka ceza normlarını da ihlal etmesi durumunda, bunları ihlal etmek için aralarında önceden anlaşma yoksa sadece ihlal eden kişi sorumlu olur ve o suç fikri içtima ilişkisi içerisinde dikkate alınmaz. Anlaşma dışında ihlal edilen suçlar sadece ihlal edenler bakımından önem ifade eder.⁹⁶ Görünüşte içtima durumlarında ise katılanların zaten, aralarında görünüşte içtima ilişkisi olan bir normu ihlal etmiş olmalarına ayrıca bakılmayacaktır.

Suçun iştirak halinde işlenmesinin, görünüşte içtima hükümleri açısından İslam hukukunda farklı bir yansıması mevcuttur. İslâm ceza hukuku açısından kasten adam öldürme suçunun cezası normalde kısas iken, bu suçun iştirak halinde işlenmesi durumunda, failler fesad çıkarma kapsamında değerlendirilerek idam edilebilirler. Osmanlı'da normalde bir bakire kızın zor kullanılarak ırzına geçmek had cezası iken, bu suçun iştirak halinde işlenmesi durumunda failler sai bi'l fesad sayılarak idam edilmişlerdir.⁹⁷ Bu durum da, tek faille işlenebilen suçların birden fazla faille işlendiği takdirde özel norm kapsamında farklı bir suç olarak değerlendirilebileceği ve tek faille işlenebilen suçun unsurlarını ve korunan hukuki değerini ihtiva eden bu özel normun faillere uygulanabileceği ifade edilebilir. Ayrıca bu fiiller mal alma kastı ile yapılırsa bu defa bir örgütlü suç olan hırsabe söz konusu olacaktır ve yine görünüşte içtima gereğince fail yalnızca hırabeden ötürü sorumlu tutulacaktır.⁹⁸

Görünüşte içtima durumlarında ihlal edilmiş olan normlar aynı hukuki değeri korumaktadırlar. Bu durum, özel norm – genel norm ilişkisinde özgü suç, genel suç arasında görülebileceği gibi⁹⁹, tüketen – tüketilen norm ilişkisinde bileşik suç ile o bileşik suçun ihtiva ettiği basit suçlar arasında¹⁰⁰ veya asli – tali norm ilişkisinde asli norm ve tali norm açısından görülebilir.¹⁰¹ Farklı neviden fikri içtima durumunda ihlal edilmiş olan normlar farklı hukuki değerleri korumaktadırlar.¹⁰² Örneğin camın arkasındaki birisine kasten öldürmek için ateş eden kişi, hem hayat varlığına hem de malvarlığına yönelik bir fiil işlemiştir. Aynı neviden fikri içtima durumunda ise ihlal edilen normlar, nitelik olarak aynı hukuki değeri koruyor olmakla birlikte, bu hukuki değer başka kişilere aittir.¹⁰³

Görünüşte içtima hallerinde, uygulanacak olan norm, diğer normun tüm unsurlarını kapsamaktadır. Özel norm – genel norm ilişkisinden kaynaklanan bir fikri içtima durumunda özel norm, genel normun tüm unsurlarını kapsar hatta bu durumlarda özel norm ek unsurları da ihtiva eder.¹⁰⁴ Tüketen – tüketilen norm ilişkisinin bulunduğu durumlarda da bileşik suç, ihtiva etmiş olduğu basit suçların unsurlarını içerisinde barındırmaktadır.¹⁰⁵ Oysa farklı neviden fikri içtima durumunda, faile uygulanacak olan norm diğerleriyle farklı unsurlar barındırmaktadır. Aynı

⁹⁶ Hakeri, s. 630; Özen, 2008, s. 344.

⁹⁷ Avcı, 2018b, s. 39, 430.

⁹⁸ Avcı, 2018b, s. 442, 453.

⁹⁹ İçel, 1992, s. 62; Koca / Üzülmez, s. 550; Akbulut, s. 772; Demirbaş, s. 541; Özbek / Doğan / Bacaksız, s. 566.

¹⁰⁰ Koca / Üzülmez, s. 551; İçel, 2014, s. 554; Akbulut, s. 773; Demirbaş, s. 543; Özbek / Doğan / Bacaksız, s. 568; Murat Aksan, "Hükümlü veya Tutuklunun Kaçması Suçu" *Necmettin Erbakan Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi*, C. 5, S. 1, 2022, s. 271.

¹⁰¹ Akbulut, s. 772; Demirbaş, s. 542; İçel, 2014, s. 557, 558.

¹⁰² TCK, m. 44.

¹⁰³ TCK, m. 43/2.

¹⁰⁴ Akbulut, s. 770; Koca / Üzülmez, s. 550; Demirbaş, s. 541; Özen, 2019, s. 973; İçel, 2008, s. 37; Heinrich, s. 422.

¹⁰⁵ Koca / Üzülmez, s. 551; Demirbaş, s. 543.

neviden fikri içtima durumunda ise uygulanacak olan norm, normal şartlar altındaki müeyyidesine göre belli oranda arttırılmaktadır.¹⁰⁶

Fikri içtima hallerinde görevli ve yetkili mahkemenin tespiti konusunda suçların yaptırımları veya işlendikleri yer açısından bir farklılık bulunması durumunda, daha ağır müeyyide öngörülen suça göre bir belirleme yapılacaktır.¹⁰⁷ Görünüşte içtima hallerinde ise, fiile uygulama kabiliyeti olan norma göre belirleme yapılacak olup, böyle bir farklılık gündeme gelmeyecektir.¹⁰⁸

Fikri içtima hallerinde suçların aynı zamanda işlenmiş olması durumunda dava zamanaşımı açısından bir farklılık olmayacaksa da, farklı zamanlarda işlenmiş olmaları durumunda, hukuk düzeninin ilk defa ihlal edildiği zaman esas alınarak önce işlenmiş olan suça göre fikri içtimanın uygulanıp uygulanmayacağı tespit edilecektir. Yani zamanaşımı süresi her suç için ayrı ayrı dikkate alınacaktır.¹⁰⁹ İslâm ceza hukuku açısından da her suçun zamanaşımı süresi ayrı ayrı değerlendirilecektir.¹¹⁰ Ancak görünüşte içtima halleri açısından fiile uygulanacak tek ceza normundan bahsedileceğinden ötürü zamanaşımı da bu norma göre belirlenecektir. Ayrıca fikri içtima hallerinde, suçlardan biri zamanaşımı süresine uğramışsa ve geriye tek bir suç kalmışsa artık diğer suç açısından fikri içtimadan bahsedilmeyecektir. Ancak zamanaşımına uğrayan suç nedeniyle diğer suçun yargılaması düşmeyecek olup buna devam edilebilecektir. Görünüşte içtima hallerinde ise olaya uygulanabilecek olan suç zamanaşımına uğramışsa, artık ihlal edilen diğer normlardan ötürü bir yargılama yoluna gidilmeyecektir.¹¹¹

Genel af durumunda kamu davası bütün sonuçlarıyla ortadan kalkacağı için artık fikri içtima kapsamındaki suçlardan birinin genel affa uğramasından sonra, bu suç fikri içtima ilişkisinde göz önüne alınmayacaktır. Artık fikri içtima ilişkisi diğer suçlar bakımından söz konusu olacak veya tek suç kalmışsa o suç açısından yargılama yapılacaktır.¹¹² Kişi genel affa uğramadığı suç veya suçlardan dolayı yine cezalandırılabilir. Ancak görünüşte içtima hallerinde fiile uygulanacak olan ceza normundan dolayı bir af olmadığı durumlarda o fiile göre genel norm, tüketilen norm veya tali düzenlemenin affa uğraması, sonucu değiştirmeyecektir. Fiile uygulanacak olan normun affa uğraması durumunda ise bahsedilen nitelikteki diğer normlar açısından yargılama kabiliyeti yine kalmayacaktır. Aralarında görünüşte içtima ilişkisi olan suçlardan, fiile uygulanacak olanının değil de, unsur konumunda olanın genel affa uğraması durumunda ise af sadece kendi kapsamındaki suçlar açısından geçerli olup, görünüşte içtima ilişkisi nedeniyle fiile uygulanacak norm bakımından geçerli olmayacaktır. Bu norm diğer suçlardan bağımsız olarak uygulanabilir bir normdur. Örneğin, yağma suçunda, cebir veya tehdit suçunun genel af kapsamında olması durumunda yine de yağma suçu bakımından yargılama yapılabilecektir.¹¹³

¹⁰⁶ TCK, m. 43/2, m. 44.

¹⁰⁷ Göktürk, 2013, s. 272; Demirbaş, s. 560; Özen, 2007, s. 142; Artuk / Gökçen / Yenidünya, s. 727; Hakeri, s. 632; Hasan / Geylan, s. 830; Özdemir, s. 107; Özkan, s. 150.

¹⁰⁸ İçel, 1992, s. 239.

¹⁰⁹ Özen, 2007, s. 143; Göktürk, 2013, s. 273; Hakeri, s. 632.

¹¹⁰ Hasan / Geylan, s. 830.

¹¹¹ Göktürk, 2013, s. 76; İçel, 1992, s. 74; Demirbaş, s. 560.

¹¹² İçel, 1992, s. 74; Göktürk, 2013, s. 274; Özen, 2007, s. 143; Demirbaş, s. 560; Hakeri, s. 632; Özen, 2008, s. 356; Özkan, s. 144, 145; Artuk / Gökçen / Yenidünya, s. 727.

¹¹³ Özen, 2008, s. 163, 164.

Fikri içtima kapsamındaki suçlardan birinin şikayete tabi olması durumunda, mağdurun şikayetini geri alması ve şikayet edilen kişinin de bu geri almayı kabul etmesi durumunda bu suç bakımından fikri içtima ilişkisinden bahsedilmeyecek ve diğer suç veya suçlardan ötürü kovuşturma yapılabilecektir.¹¹⁴ Görünüşte içtima açısından fiile uygulama kabiliyeti olan suçun şikayete tabi olup, bu şikayetin geri alınması durumu olmadığı müddetçe, genel norm, tüketilen norm veya tali normdan ötürü bir şikayetin geri alınması yoluna gidilemeyecektir. Fiile uygulama kabiliyeti olan norm şikayete tabi olur, mağdur şikayetini geri alır ve kişi de bunu kabul ederse artık bahsedilen diğer normlardan ötürü bir yargılama yapılmayacaktır. Aynı şekilde bir suçtan dolayı kovuşturma yapılması izne tabi olduğu durumlarda da, kovuşturulması için izin verilmeyen suç, savcının kovuşturmaya yer olmadığına dair karar verdiği suç veya kamu davasının açılmasını ertelediği suç fikri içtima ilişkisinde göz önüne alınmaz, diğer suçlar üzerinden yargılama devam eder.¹¹⁵ Ancak görünüşte içtimanın olduğu hallerde fiile uygulanması gereken normun bu nedenlerle kovuşturulmamış olması durumunda, yine aradaki ilişki gereğince uygulanmayan normlar, uygulanabilir hale gelmez.¹¹⁶

İslâm hukuku bakımından, fikri içtima kapsamındaki suçların kısas gerektiren suçlar olması durumunda mağdurun fail ile aralarında bir anlaşma olması halinde kısas cezası yerine uzlaşma bedeline veya diyete hükmedilebilecektir.¹¹⁷ Bu durumda fikri içtima kapsamındaki suçlardan diyet gerekenler için failin diyeti ödemesi gerekecek olup, cezanın takdirinde bu suç ele alınmayacaktır. Görünüşte içtima olması halinde ise böyle bir durum mümkün değildir. Örneğin birden fazla kasten yaralama suçu bakımından biri veya tamamı için diyet verilmesi mümkün olup, kalanlar açısından kısas hükmü değerlendirilecekken; kasten yaralama ve zorla mal alma şeklinde gerçekleşen hırsabe suçunda kasten yaralama karşılığında diyet ile anlaşarak yalnızca mal alma nedeniyle failin cezalandırılması mümkün olmayacaktır.

Fikri içtima kapsamındaki suçlardan birinin uzlaştırma kapsamına girmesi durumunda, bu suçtan ötürü taraflar arasında uzlaşma olur ise artık, ortada soruşturulması veya kovuşturulması yapılacak bir suç olmadığından dolayı fikri içtima uygulanmayacak olup diğer suçtan ötürü yargılama devam edecektir.¹¹⁸ Görünüşte içtima halleri açısından, olayda uygulanacak olan normun uzlaştırmaya tabi olması ve tarafların bu norm üzerinde uzlaşmış olması gerekecek olup, genel norm, tüketilen norm veya tali normun bu niteliğe haiz olması sonucu değiştirmeyecektir. Olaya uygulanacak olan norm uzlaştırmaya tabi olur ve taraflar uzlaşırsa artık bahsettiğimiz diğer normlar bakımından da yargılama devam etmeyecektir.¹¹⁹

Fikri içtima kapsamındaki suçlardan birisi için mahkemenin hükmün açıklanmasının geri bırakılmasına karar vermesi durumunda bu suç artık fikri içtima ilişkisi içerisinde değerlendirilemeyecektir.¹²⁰ Aralarında görünüşte içtima ilişkisi bulunan suçlardan bazılarının hükmün açıklanmasının geri bırakılması müessesesi uygulanırken bazılarının uygulanmama gibi

¹¹⁴ İçel, 1992, s. 72; Özen, 2007, s. 143; Demirbaş, s. 560; Hakeri, s. 630; Özkan, s. 147.

¹¹⁵ İçel, 1992, s. 72; Özdemir, s. 109, 110; Özen, 2008, s. 165; Aldemir, s. 1060.

¹¹⁶ Özen, 2008, s. 170, 171.

¹¹⁷ Avcı, Mustafa, *Türk Hukuk Tarihi*, Adalet Yayınevi, Ankara, 2022, s. 323; Erturhan, s. 167.

¹¹⁸ Özen, 2007, s. 143; Altuntaş, Şeyda / Boz, Burak / Erdem, Dilek Özge / Yılmaz, Berna Aysen. *Ceza Muhakemesi Hukukunda Uzlaştırma*, ed. Erdal Yerdelen ve Mustafa Serdar Özbek, Adalet Yayınevi, Ankara, 2018, s. 151.

¹¹⁹ Özen, 2008, s. 169, 170.

¹²⁰ Özen, 2008, s. 371.

bir durum olamaz. Ancak fiile uygulanacak olan suç için hükmün açıklanmasının geri bırakılması söz konusu olabilir. Bu durumda da, diğer suçlar açısından ayrıca yargılama yapılmaz.¹²¹

Görünüşte içtima hallerinde fiile uygulanacak olan tek norm haksızlık içeriğini karşılamaktadır.¹²² Ancak aralarındaki ilişki gereği geriye çekilen norm cezanın belirlenmesi noktasında göz önüne alınabilir.¹²³ Fikri içtima hallerinde ise cezalandırma farklılık arz etmektedir. Aynı neviden fikri içtima hallerinde, fiile uygulanacak olan ceza normu zincirleme suç hükümlerine uygun olarak artırılmaktadır, yalın haliyle haksızlık içeriğini karşıladığından bahsedilemez.¹²⁴ Farklı neviden fikri içtima hallerinde ise, fiile uygulanacak olan, işlenen suçlar içerisinde en ağırının ceza normunun haksızlık içeriğini karşılayıp karşılamadığı hususunda tartışmalar mevcuttur. Bu durumda her ne kadar fail ihlal etmiş olduğu normların en ağıryla cezalandırılıyor olsa da, diğer suçları bakımından kendisine bir ceza uygulanmamaktadır. Bu durum ise tek bir fiil ile birden fazla suç işleme becerisine sahip olan kişilere yönelik bir ödüllendirme gibi değerlendirilebilmektedir.¹²⁵ Bu bakımdan verilecek cezanın daha da artırılması gerektiği savunulmaktadır.¹²⁶ Bu artırma hakime tanınacak bir takdir yetkisi şeklinde de olabilir.¹²⁷ Nitekim TCK'ya ilişkin TBMM Adalet Komisyonu'nda fikri içtima durumunda, hakime takdir yetkisi verilerek işlenen suçlardan en ağırının müeyyidesinin belirli oranda arttırılarak tatbik edilmesi gerektiğine yönelik öneride bulunulmuş ancak bu öneri kabul görmemiştir.¹²⁸ İslâm ceza hukuku açısından ise, aynı neviden fikri içtima hallerinde kişilere karşı işlenmiş suçlar haricinde, faile tek ceza uygulanacak ve bu cezada bir artırım yapılmayacaktır.¹²⁹ Örneğin, İfk hadisesinde Hz. Ayşe'ye (r.a.) karşı kazf suçunu işleyenler aynı zamanda Safvan b. Muattal'a (r.a.) karşı da kazf suçunu işlemiş olmalarına rağmen kendilerine yalnızca bir had cezası verilmiştir.¹³⁰ Ancak farklı neviden fikri içtima hallerinde cezanın türüne bakılarak, eğer aynı türden ceza öngörülmüşse bunlardan en ağırı uygulanacaktır, farklı türden ceza öngörülmüş ise yine en ağır olanı uygulanacak olmakla birlikte, bunlar arasında kişilere karşı işlenmiş suçlar veya diyet türü bir cezanın olması durumunda gerçek içtima uygulanacaktır. İhlal edilen normlar açısından farklı türden cezaların öngörülmüş olması veya kişilerin hakkına taalluk eden suçların işlenmiş olması durumunda ise eğer öngörülen cezalardan birinin infazı diğerlerini imkansız kılıyorsa öncelikle bu ceza infaz edilecektir. Ancak bu durumda dahi diyet cezası düşmeyecektir.¹³¹

5411 Sayılı Bankacılık Kanunu'nun 161. maddesinde “*Bu Kanuna göre suç teşkil eden hareket ve fiiller başka kanunlara göre de cezayı gerektirdiği takdirde, failleri hakkında en ağır cezayı gerektiren kanun maddesi uygulanır. 6762 sayılı Türk Ticaret Kanununun sorumluluğu gerektiren hükümleri saklıdır.*” şeklinde bir düzenleme yer almaktadır. Bu düzenlemenin fikri içtima niteliğinde mi yoksa görünüşte içtima niteliğinde mi olduğu noktasında bakmak gerekirse:

¹²¹ Özen, 2008, s. 171, 172.

¹²² Koca / Üzülmez, s. 549.

¹²³ Akbulut, s. 771.

¹²⁴ TCK, m. 43/2.

¹²⁵ İçel, 1992, s. 60.

¹²⁶ Özbek / Doğan / Bacaksız, s. 557.

¹²⁷ Göktürk, 2014, s. 51.

¹²⁸ Özgenç, s. 643.

¹²⁹ Erturhan, s. 94.

¹³⁰ Ebû Davud, Hudud, 34.

¹³¹ Bilmen, C. 3, s. 108, (330), 109, (333); Avcı, 2018a, s. 222-225; Akşit, s. 167-169; İçel, 1992, s. 51; Dadaş, s. 230, 231; Avcı, 2018b, s. 524; Hasan / Geylan, s. 830, 832.

düzenlemede “başka kanunlara göre de cezayı gerektirdiği takdirde” ifadesi geçmektedir. Bu ifadeye göre fiilin, kendisine uygulanabilir başka ceza normlarını da ihlal ediyor olması gerekmektedir. Bu ihlalin ardından düzenlemeye göre, en yüksek cezayı gerektirenin uygulanması gerekmektedir. Dolayısıyla bu düzenlemenin fikri içtima niteliğinde olduğu ifade edilebilir. Oysa görünüşte içtima olması için, fiile uygulanabilir olan tek hüküm bulunması gerekirdi ve aralarında hangisinin cezasının yüksek olduğuna ayrıca bakılmazdı.¹³²

B. Neticesi Sebebiyle Ağırlaşan Suçlar Bakımından Değerlendirme

1. Mer'î Hukuk Bakımından

Neticesi sebebiyle ağırlaşmış suçlar, kasten işlenen bir suç sonucunda, failin en azından taksiri ile ortaya çıkan başka veya daha ağır neticeden dolayı sorumlu tutulabildiği ve daha ağır şekilde cezalandırılmasını gerektiren suçlardır.¹³³ Neticesi sebebiyle ağırlaşan suçlar açısından fikri içtima ve görünüşte içtima ile ilgili olarak bir değerlendirme yapmak gerekmektedir. Neticesi sebebiyle ağırlaşan suçlarda fail, ağırlaşmış olan neticeye taksiri ile sebep olabileceği gibi kastıyla da sebep olabilir.¹³⁴ Taksirle öldürme ve kasten öldürmenin neticesi sebebiyle ağırlaşmış hallerinde olduğu gibi, failin taksiri ile ağır neticeye sebep olduğu durumlarda, her iki suçun birlikte meydana geldiğini belirterek burada fikri içtima uygulanacaktır değerlendirilmesinde bulunmak doğru olmayacaktır. Neticesi sebebiyle ağırlaşan suçun, taksirli suç tipini muhakkak ihtiva etmesinden dolayı, aynı hukuki değeri koruma altına almış olan bu normlardan biri genel norm diğeri özel norm veya bir başka görüşle birinin diğerini tükettiğinden bahisle biri tüketen diğeri tüketilen norm konumundadır.¹³⁵ Dolayısıyla burada özel normun genel norma tercih edilmesi söz konusu olacağı için, artık görünüşte içtimadan bahsedilecektir.¹³⁶

Tehlike suçlarında bir zararın meydana gelmesi hali açısından bu hallerin fikri içtima kapsamında değerlendirilmesi savunulmaktadır.¹³⁷ Buradaki temel ayrım neticesi sebebiyle ağırlaşan suçun özel hükümler kısmında ayrıca düzenlenmiş olup olmamasıdır. Eğer neticesi sebebiyle ağırlaşan suç özel hükümler kısmında ayrıca düzenlenmişse görünüşte içtimadan bahsedilecektir. Ancak özel hükümler kısmında böyle bir düzenleme mevcut değilse bu durumda TCK m. 23'e göre bir belirleme yapılması gerekecektir. Bu hallerde ağır neticeyi ayrıca cezalandıran bir suç tipi bulunuyor olabilir. Böyle bir suç tipinin bulunması halinde fail her iki normu da ihlal etmiş olacağı için fikri içtima uygulanmalıdır denilmektedir. Örneğin yangın neticesinde, taksirle birinin öldürülmesi durumunda, genel güvenliğin kasten tehlikeye sokulması suçu ve taksirle öldürme suçları işlenmiştir. Bu suçlar arasında fikri içtima hükümleri uygulanarak fail yalnızca taksirle öldürmeden ötürü sorumlu tutulacaktır.¹³⁸ Yargıtay da bu görüştedir.¹³⁹ Ancak bu hususta da hakim olan görüşe göre, zarar suçları ile tehlike suçları arasında asli – tali

¹³² Özen, 2019, s. 978.

¹³³ Doğan, Koray. *Neticesi Sebebiyle Ağırlaşmış Suçlar*, Adalet Yayınevi, Ankara, 2015, s. 5; Özbek, Veli Özer. “Neticesi Sebebiyle Ağırlaşmış Suçlar”, *Ceza Hukuku Dergisi*, S. 4, 2007, s. 227, 228; Koca / Üzülmez, s. 241; Özgenç, s. 305.

¹³⁴ TCK, m. 23.

¹³⁵ Doğan, s. 288; Koca / Üzülmez, s. 547, 550; Göktürk, 2013, s. 232 - 235; Akbulut, s. 772; Demirbaş, s. 541; Tekin, s. 181; Şan, s. 92.

¹³⁶ Doğan, s. 288; Akbulut, s. 814.

¹³⁷ Özen, 2019, s. 971.

¹³⁸ Emrah Özdemir, s. 103, 104.

¹³⁹ Parlar / Hatipoğlu, s. 160; Aldemir, s. 1075, 1076, 1079.

norm ilişkisinin olduğu ve artık bir zarar meydana gelmiş ise bunun görünüşte içtima doğrultusunda zarar suçu, asli norm kabul edilerek çözümlenecek olduğu ifade edilmektedir.¹⁴⁰

Ağır neticenin kasten hareketle gerçekleştirilmesi durumunda ise bir görüşe göre, artık farklı neviden fikri içtimadan bahsetmek gerekecektir. Neticesi sebebiyle ağırlaşmış hal olarak meydana gelen suç kanunda zaten kasten veya taksirle gerçekleştirilen şekliyle bir suç olarak düzenlenmiş olabilir. Bu durumda farklı neviden fikri içtima hükümleri gereğince cezası en ağır olan düzenleme üzerinden failin cezalandırılması gerekecektir. Örneğin, ölüm neticesinin meydana geldiği kişiyi hürriyetinden yoksun bırakma veya yangın çıkarma gibi bir suretle genel güvenliğin kasten tehlikeye sokulması hallerinde, fail hem bu bahsedilen suçları hem de kasten öldürme suçunu işlemiş olacaktır. Dolayısıyla bu durumda meydana gelen suçlar açısından fikri içtima hükümleri uygulanarak kişiye en ağır müeyyide ön görülen ceza normu uygulanmalıdır.¹⁴¹ Yargıtay'da kararlarında bu durumlarda fikri içtimanın uygulanması gerektiğini ifade etmektedir.¹⁴² Bunun yanında, failin ortaya çıkan ağır netice bakımından kasten hareket etmesi durumunda, artık neticesi sebebiyle ağırlaşan suçtan bahsetmenin mümkün olmadığı, failin doğrudan başka veya daha ağır neticenin sebep olduğu suç nedeniyle sorumlu tutulması gerektiği ifade edilmektedir.¹⁴³ Ancak burada bir diğer görüşe göre ise, neticesi sebebiyle ağırlaşan suçlarda, ağır neticenin taksirle gerçekleştiği durum nasıl özel norm olarak değerlendirilebiliyorsa, kasten gerçekleştiği durum da aynı şekilde özel norm olarak değerlendirilmelidir. Çünkü ağır veya farklı netice, temel suç tipi sonucunda veya bunun sayesinde gerçekleşmektedir. Dolayısıyla neticesi sebebiyle ağırlaşan suçlarda meydana gelen netice her durumda ayrı bir suç teşkil etmemektedir. Ancak fikri içtima hallerinde kesinlikle birden fazla suçun bulunması gerekmektedir. Bunun yanında neticesi sebebiyle ağırlaşan suçlarda konu temel suç tipi ile aynı olabilirken, fikri içtima hallerinde konuların farklı olması gerekmektedir. Yani, ağır netice temel suç tipine göre özel bir norm niteliğindedir ve fikri içtima kabul edilebilmesi için gerekli şartları taşımamaktadır. Bunlardan dolayı, netice sebebiyle ağırlaşan suçlarda, ağır netice gerek taksirle, gerekse kasten ortaya çıkmış olsun fikri içtimadan değil, görünüşte içtimadan bahsedilmelidir.¹⁴⁴

2. İslâm Hukuku Bakımından

İslâm hukukunda, mer'î hukukta olduğu gibi neticesi sebebiyle ağırlaşan suçlar için farklı bir belirleme yapılmıştır.¹⁴⁵ Örneğin kasten öldürmenin cezası kısas, taksirle öldürmenin cezası

¹⁴⁰ Göktürk, 2013, s. 236; Artuk / Gökçen / Yenidünya, s. 699; Heinrich, s. 424; Örnek olarak, trafik güvenliğini kasten tehlikeye sokmak suçu ile yaralama ve öldürme suçları arasındaki içtima ile ilgili görüşlere bkz. Polat, Halil. *Trafik Güvenliğini Kastens Tehlikeye Sokmak Suçu ile Bu Suçun Yaralama ve Öldürme Suçları Arasındaki İçtima Sorunu*, Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Erciyes Üniversitesi SBE, Kayseri, 2009, s. 125-128.

¹⁴¹ Koca / Üzülmöz, s. 547; Özen, 2007, s. 140.

¹⁴² "Sanığın, müdahil Fatma ile eşi İsmail'in oturdukları evi yakarak zarar vermek ve çıkan yangından dolayı balkondan atlayan İsmail'in ölümüne neden olmaktan ibaret eyleminin 5237 sayılı TCK'nın "151/1, 152/2-a", "170/1-a" ve "82/1-c, 21/2" madde ve fıkralarında yazılı suçları oluşturacağı ve aynı Yasa'nın 44. maddesindeki düzenleme uyarınca en ağır cezayı gerektiren yangın çıkarma suretiyle adam öldürme suçundan dolayı cezalandırılmasının gerektiği gözetilmeden, yazılı biçimde 5237 sayılı TCK'nın 170/1-a ve 81/1, 21/2. maddeleri ile uygulama yapılması" Yargıtay, 8. Ceza Dairesi E: 2007/1323, K: 2007/3405; Ayrıca bkz. Yargıtay, CGK Kararı, E: 2010/8-51, K: 2010/162; Aldemir, s. 1074 vd.

¹⁴³ Göktürk, 2013, s. 235.

¹⁴⁴ Akbulut, s. 814.

¹⁴⁵ Ancak neticesi sebebiyle ağırlaşan tüm haller için ortak bir belirleme yapılması ihtilaflıdır. Özellikle müessir fiiller açısından mezhepler arasında tartışmalar vardır. Dağcı, s. 111.

diyettir (diyette-i muğallaza).¹⁴⁶ Ayrıca devletin tazir cezası verme yetkisi de saklıdır.¹⁴⁷ Özellikle cinsel saldırı sonucunda kızlık zararının yırtılması, mağdurun ölümü gibi ağır neticenin meydana geldiği durumlarda gerçek içtimanın uygulandığı görülmektedir.¹⁴⁸ İmam Ebu Hanife, İmam Ebu Yusuf ve Şafiilere göre ise bu durumda kızlık zararının yırtılması fiilin zorunlu sonucu olarak kabul edilerek fikri içtima uygulanmıştır. Bekaretin izalesi haricinde bevli tutamama gibi farklı bir neticenin oluşması durumunda ise gerçek içtima uygulanacaktır.¹⁴⁹ Bir kişinin parmağının koparılması durumunda yaranın sirayeti ile diğer parmakların ya da elin felç olması halinde Ebu Hanife'ye göre artık kısas cezası verilemeyip bu sonuca karşı devletin tazir verme yetkisi saklı olmak kaydıyla mal ile tazmin gerekecektir. Ebu Hanife bu durumu görünüşte içtima olarak ele almıştır. Cumhuriyet ise parmağın kopmasından dolayı kısas, sirayetten ötürü ise erş gerekeceğini belirtmişler ve gerçek içtima uygulamışlardır.¹⁵⁰ Kısas gerektiren bir fiilin ağır neticesinin de kısas gerektirmesi durumunda ise İmam Muhammed ve Ahmed b. Hanbel görünüşte içtima uygulamışlar ve doğrudan ağır neticeden dolayı kısasın gerekli olduğunu ifade etmişlerdir.¹⁵¹ Ancak ilerleyen dönemde 1858 Ceza Kanunu ile neticesi sebebiyle ağırlaşmış suçların özel hüküm olarak ayrıca düzenleme altına alındığı görülmektedir. Bu durumda artık bu düzenlemelerin kapsamında bir suç işlendiği takdirde diğer suçların tüm unsurlarını barındırıp, ek unsurlar da ihtiva ettiği için özel norm olarak bu düzenlemelerin fiile uygulanması gerekecektir. Dolayısıyla bu durumlarda fikri içtimanın değil görünüşte içtimanın varlığından bahsetmek daha doğru olacaktır. Örneğin, 1858 Ceza Kanunu m. 174'te "*Katil kastıyla olmaksızın ika edilen darptan müteessiren madrup (dövülen) ölürse, fail beş seneden az olmamak üzere muvakkaten küreğe konulur.*" Bu hükümden sonra artık kasten yaralama veya taksirle öldürmeye ilişkin hükümler uygulama alanı bulamayacaktır.¹⁵² 1851 Ceza Kanunu birinci fasıl, 16. maddede de memura mukavemet ile ilgili bir düzenleme bulunmakla birlikte yaralı olan kimsenin ölmesi halinde artık bu maddenin hükümlerinin uygulanmayacağı katil maddesine yönelik düzenlemelerin uygulanacağı açıkça belirtilmiştir.¹⁵³

Neticesi sebebiyle ağırlaşan suçların, fikri içtimanın mı yoksa görünüşte içtimanın mı kapsamında değerlendirileceği hususu mer'î hukuk bakımından tartışmalıdır. Genel itibarıyla suçların niteliğine göre bir belirleme yapılmaya çalışılmıştır. Yukarıda yapılan değerlendirmeler neticesinde bu suçlar bakımında görünüşte içtimanın söz konusu olacağı ifade edilebilir. İslâm hukukçuları da neticesi sebebiyle ağırlaşan suçlar açısından ayrı ayrı değerlendirmelerde bulunmuşlar ve görüş birliğine varmamışlardır. Bununla birlikte tarih içerisinde meydana gelen

¹⁴⁶ İbn Mâce, Diyat, 5; Nesâî, Kasame, 31, 32, 33; Ebû Davud, Diyat, 17.

¹⁴⁷ Avcı, 2018b, s. 170.

¹⁴⁸ Avcı, 2018a, s. 101, 102.

¹⁴⁹ Serahsî, C. 9, s. 75, 76; Kâsânî, C. 7, s. 319; Şemsüddîn Muhammed b. Ahmed el-Hatîb eş-Şirbînî el-Kâhîrî. *Muğni'l-Muhtâc İlä Ma'rifeti Me'âni Elfâzi'l-Minhâc*, Dâru'l-Kütübi'l-İlmiyye, Beyrut, 1415/1994, C. 5, s. 327; Dağcı, s. 296, 297.

¹⁵⁰ Serahsî, C. 26, s. 100; Kâsânî, C. 7, s. 307; İbn Âbidin, Muhammed Emin bin Ömer bin Abdulaziz el-Hüseynî ed-Dimeşkî. *Reddü'l-Muhtâr Alâ'd-Durri'l-Muhtâr*, Dâr'ul-Fikir, Beyrut, 1386/1966, C. 6, s. 584; Dağcı, s. 180.

¹⁵¹ Serahsî, C. 26, s. 100, 101; Kâsânî, C. 7, s. 307; Dağcı, s. 181.

¹⁵² Ayrıca Mi'yar-ı Adalet, m. 61/2'de "*Kezâlik şibh-i amd suretiyle insan katleden kimse verese-i kâtile diyette vermesiyle beraber ta'zire müstehak olur. Mu'tadı ise siyâseten katli câizdir.*" şeklinde bir düzenleme de mevcuttur. akt. Akgündüz, C. 1, s. 665; Ayrıca bkz. Avcı, 2016, s. 26.

¹⁵³ Akgündüz, C. 1, s. 615.

kanunlardaki düzenlemeler sonucunda İslâm hukuk sisteminde de, neticesi sebebiyle ağırlaşan suçlar açısından görünüşte içtimanın söz konusu olacağı ifade edilebilir.

C. Suçlar ile Kabahatler Arasında İçtima

Tek bir fiil ile hem kabahatin hem de suçun gerçekleştirilmesi durumunda kural olarak iki ayrı haksızlık meydana geldiğinden ötürü, her bir haksızlığın yaptırımını ayrı ayrı uygulanmalıdır. Ancak Kabahatler Kanunu madde 15/3'te “*Bir fiil hem kabahat hem de suç olarak tanımlanmış ise, sadece suçtan dolayı yaptırım uygulanabilir. Ancak, suçtan dolayı yaptırım uygulanamayan hallerde kabahat dolayısıyla yaptırım uygulanır.*” şeklinde bir düzenleme yer almaktadır. Bir görüşe göre, bu düzenlemeye göre aynı fiil ile hem suç hem de kabahatin meydana gelmesi durumunda daha ağır ceza ihtiva ettiği kabul edilen suç üzerinden kişiye müeyyide uygulanacaktır. Bu durum da, bu düzenlemenin, her ne kadar asli – tali norm ayrımı gibi görünse de, kanun koyucunun kabahat ve suçu aynı düzeyde saymasından ötürü, fikri içtima temeline dayandığını göstermektedir. Dolayısıyla aynı fiilin hem suç hem de kabahati meydana getirmesi durumunda artık fikri içtimadan bahsedilecektir.¹⁵⁴ Bir diğer görüşe göre ise, bir fiilin hem suç hem de kabahat oluşturması durumunda artık fikri içtimadan bahsedilemeyecektir. Çünkü, fikri içtimanın şartlarından biri, tek fiille, fiile uygulanabilecek birden fazla suçun meydana gelmesidir.¹⁵⁵ Bu durumda kabahat ve suç arasında asli – tali norm ilişkisinin varlığı kabul edilmeli ve görünüşte içtimadan bahsedilmelidir.¹⁵⁶ Ayrıca KK m. 15/3 dışında suçla kabahat tüketilmektedir.¹⁵⁷

Kabahat düzenlemesinin, suç düzenlemesine göre daha özel unsurlar ihtiva etmesi durumunda ise, artık kabahat ile suç normu arasında özel – genel norm ilişkisinden bahisle fikri içtimanın değil, görünüşte içtimanın bulunduğu ifade edilmelidir. Kabahatin özel norm olması ise, yalnızca kasten işlenen veya taksirle işlenen fiillerin kendi içinde değerlendirilir. Dolayısıyla taksirle meydana gelen kabahatler, kasten işlenen suçlara göre özel norm niteliği taşımamaktadır.¹⁵⁸ Ayrıca tek fiil ile hem kabahatin hem de suçun meydana geldiği durumlarda, bazı özel düzenlemeler genel kuralın aksine, fiile kabahatten dolayı öngörülen yaptırımın da uygulanması gerektiğini göstermektedir.¹⁵⁹ Bu durumda ne görünüşte içtima ne de fikri içtima belirlenmesi yapılmaksızın olayda gerçek içtimanın varlığından bahsedilir.

Mer'î hukuk bakımından kabahatler ve suçlar arasında içtima dair değerlendirmeler, kabahatlerin ayrıca düzenlemeye tabi tutulmasından kaynaklanmaktadır. İslâm hukuk sistematığı içerisinde ayrıca bir kanun ile kabahatlerin düzenlenmesine bir engel bulunmamaktadır. Böyle bir durumun olması halinde genel olarak fikri içtima ve görünüşte içtima başlığı altında ifade ettiğimiz hususlar burada da geçerliliğini koruyacaktır. Kabahatler ve suçlar arasında asli – tali norm ve özel – genel norm ilişkileri doğrultusunda görünüşte içtima hükümleri uygulanabilecektir.

¹⁵⁴ Akbulut, s. 770, 815.

¹⁵⁵ Koca / Üzülmüş, s. 537; Özen, 2019, s. 971.

¹⁵⁶ Hakeri, s. 637.

¹⁵⁷ Akbulut, s. 775.

¹⁵⁸ Akbulut, s. 817.

¹⁵⁹ Akbulut, s. 817.

SONUÇ

Bir fiil ile tek bir haksızlık meydana gelebileceği gibi birden fazla haksızlığın ortaya çıkması da mümkündür. Tek fiil ile birden fazla haksızlığın ortaya çıktığı durumlarda, sorumluluğu daraltıcı nitelikteki içtima hükümleri gündeme gelecektir. Failin tek fiil ile, bu fiile uygulanabilir nitelikte birden fazla farklı ceza normunu ihlal etmesi durumunda farklı neviden fikri içtimadan; aynı ceza normunu birden fazla ihlal etmesi durumunda aynı neviden fikri içtimadan bahsedilir. Görünüşte içtimada ise tek fiil ile birden fazla ceza normu ihlal ediliyor olsa da bunlardan yalnız biri fiile uygulanabilir ve diğer ihlal edilen normlar aralarındaki ilişki gereği fiile uygulanamaz. Bu durumda fiile uygulanamayan diğer normların ihlali aslında görünüştedir. Fikri içtima ile görünüşte içtima arasındaki farklar temelde bu durumdan kaynaklanmaktadır.

Fikri içtima hallerinde faile uygulanabilecek olan birden fazla ceza normunun mevcut olması dolayısıyla kanunda ayrıca düzenleme yapılması gerekli iken, görünüşte içtima hallerinde fiile uygulanacak olan tek ceza normu olduğu için kanunda düzenleme yapmaya gerek yoktur. Fikri içtima hallerinde tüm normların hüküm fıkrasında yer alması gerekliken, görünüşte içtima durumunda yalnız bir norm uygulanabilir olduğu için diğerleri hüküm fıkrasında yer almaz. Fikri içtima hallerinde ihlal edilen ceza normları farklı unsurlar barındırmaktadır ancak görünüşte içtima hallerinde uygulanacak olan ceza normu diğer normların unsurlarını da taşımaktadır.

Fikri içtima hallerinde suçlar bağımsızlıklarını kaybetmezler ancak görünüşte içtima durumunda, fiile uygulanmayacak olan diğer ceza normları, uygulanacak normdan ayrı bir şekilde bağımsız olarak değerlendirilemez. Bunun sonucu olarak fikri içtima hallerinde ihlal edilen her ceza normu açısından ayrı ayrı zamanaşımı, görevli ve yetkili mahkeme, genel affa uğramış olup olmama, şikayete tabi olup olmama, uzlaştırmaya tabi olup olmama gibi hususlar incelenecek ve bu normların fiile uygulanma kabiliyetleri olup olmadığı tespit edilecektir.

Neticesi sebebiyle ağırlaşmış suçların hukuki niteliği bakımından farklı ayrımlar yapılmıştır. Ağır veya başka bir neticenin ayrıca kanunda düzenlenmiş olup olmamasına göre farklı görüşler bildirilmiştir. Bu netice eğer kanunda düzenlenmemişse görünüşte içtimanın, düzenlenmişse fikri içtimanın oluşacağını ifade eden bir görüş mevcuttur ki Yargıtay da bu görüştedir. Ancak bu durumda da görünüşte içtimanın oluşacağından bahseden bir diğer görüş de mevcuttur ve doktrinde hakim olan görüşün bu yönde olduğu ifade edilebilir. Biz de bu görüşe katılmaktayız.

İslâm ceza hukukunda suçların ve cezaların içtimayı kabul edilmiştir. İçtima genel olarak tedahül kavramıyla ifade edilmektedir. Mer'î hukukta görülen suçların içtimayı çeşitleri burada da geçerli olsa da cezaların içtimasına daha geniş bir uygulama alanı tanınmıştır. Ancak kişilere karşı işlenen suçlarda gerçek içtima uygulanacaktır. İslâm ceza hukukunda uygulanacak olan cezanın aynı türden olması önem arz etmektedir. Eğer içtima durumunda oluşan haksızlıklardan ötürü aynı türden bir ceza uygulanacaksa bunlardan en ağırı uygulanır. Ancak bir suç sonucu diyet gerekmesi durumunda artık içtima olmayacaktır ve diyetin ödenmesi muhakkak gerçekleştirilecektir.

İslâm ceza hukukunda suçun iştirak halinde işlenmesi durumunun görünüşte içtimaa yönelik bir yansıması bulunmaktadır. Örneğin, kasten adam öldürme suçunun iştirak halinde işlenmesi halinde, müşterek failerin fiilleri fesad çıkarma kapsamında değerlendirilerek, kısas değil doğrudan idam müeyyidesi tatbik edilecektir. Dolayısıyla, İslâm ceza hukuku sistematığı

içerisinde, tek faille işlenebilen suçların birden fazla faille işlendiği takdirde özel norm kapsamında farklı bir suç olarak değerlendirilebileceği ve tek faille işlenebilen suçun unsurlarını ve korunan hukuki değerini ihtiva eden bu özel normun faillere uygulanabileceği ifade edilebilir.

İslâm ceza hukukunda neticesi sebebiyle ağırlaşan suçlara ilişkin tartışmalar yapılmıştır. Bu konuda gerçek içtima hükümlerinin uygulama alanı bulduğu görülmekle birlikte, asıl olarak fikri içtima ve görünüşte içtima durumlarının söz konusu olduğu anlaşılmaktadır. Örnek olaylar ve ilerleyen süreçte meydana getirilen kanun düzenlemeleri göz önüne alındığında ise neticesi sebebiyle ağırlaşan suçlar bakımından görünüşte içtimanın söz konusu olduğu görülmektedir.

KAYNAKÇA

- Ahmed Ziya. *Mufasssal Kanun-ı Ceza ve Teferruatı Şerhi*, Matbaa ve Kütüphane-i Cihan, İstanbul, 1329.
- Akbulut, Berrin. *Ceza Hukuku Genel Hükümler*, Adalet Yayınevi, Ankara, 2019.
- Akgündüz, Ahmet. *İslâm ve Osmanlı Hukuku Külliyyatı*, Kamu Hukuku, C. 1, OSAV Yayınları, İstanbul, 2011.
- Akkaya, Çetin. “Suçların İçtimai Bağlamında Fiil Tekliği”, *Uyuşmazlık Mahkemesi Dergisi*, S. 13, 2019, s. 1-38.
- Akşit, Cevat. *İslâm Ceza Hukuku ve İnsani Esasları*, Gümüşev Yayıncılık, İstanbul, 2019.
- Aksan, Murat, “Hükümlü veya Tutuklunun Kaçması Suçu” *Necmettin Erbakan Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi*, C. 5, S. 1, 2022, s. 236-301.
- Aldemir, Hüsnü. *Ceza Hukuku Genel Hükümler Rehberi*, Adalet Yayınevi, Ankara, 2019.
- Altuntaş, Şeyda / Boz, Burak / Erdem, Dilek Özge / Yılmaz, Berna Ayşen. *Ceza Muhakemesi Hukukunda Uzlaştırma*, ed. Erdal Yerdelen ve Mustafa Serdar Özbek, Adalet Yayınevi, Ankara, 2018.
- Artuk, M. Emin / Gökçen, Ahmet / Yenidünya, A. Caner. *Ceza Hukuku Genel Hükümler*, Adalet Yayınevi, Ankara, 2016.
- Avcı, Mustafa. “İslam ve Osmanlı Ceza Hukukunda İçtima”, *Kırıkkale Hukuk Mecmuası*, C. 1, S. 1, 2021, s. 1-30.
- Avcı, Mustafa. “Mi’yâr-ı Adâlet’in Ceza Hukuku Değeri”, *Türk Hukuk Tarihi Araştırmaları*, S. 21, 2016, s. 5-42.
- Avcı, Mustafa. *Osmanlı Ceza Hukuku Genel Hükümler*, Adalet Yayınevi, Ankara, 2018.
- Avcı, Mustafa. *Osmanlı Ceza Hukuku Özel Hükümler*, Adalet Yayınevi, Ankara, 2018.
- Avcı, Mustafa. *Türk Hukuk Tarihi*, Adalet Yayınevi, Ankara, 2022.
- Aydın, Melikşah. “İslam Hukukuna Göre İsyân (Bağy) Suçu ve Cezası”, *SÜHFD*, C. 23, S. 2, 2015, s. 49-77.
- Bilmen, Ömer Nasuhi. *Hukuk-ı İslâmiyye ve Istılahatı Fıkhiyye Kamusu*, Bilmen Yayınevi, İstanbul, 1976.
- Birtek, Fatih. *Ceza Hukuku Genel Hükümler Temel Bilgiler*, Adalet Yayınevi, Ankara, 2018.

Buhârî, Muhammed. *Sahîh-i Buhârî*, Çev. Soner Duman, Halil Aldemir, Mehmet Odabaşı, Beşir Eryarsoy, İshak Emin Aktepe, İbrahim Tüfekçi, Karınca & Polen Yayınları, İstanbul, 2017.

Centel, Nur / Zafer, Hamide / Çakmut, Özlem. *Türk Ceza Hukukuna Giriş*, Beta Yayınevi, İstanbul, 2016.

Çubukçu, Büşra Sevede. “Türk Ceza Hukuku’nda Görünüşte İçtima”, *Terazi Hukuk Dergisi*, C. 14, S. 154, 2019, s. 1181-1190.

Dadaş, Mustafa Bülent. “Hanefi Fıkhdında Tedâhül İlkesinin Kapsamına Dair Bir İnceleme”, *İslam Hukuku Araştırmaları Dergisi*, S. 30, 2017, s. 205-237.

Dağcı, Şamil. *İslam Ceza Hukukunda Müessir Fiiller*, TDV Yayınları, Ankara, 2018.

Demirbaş, Timur. *Ceza Hukuku Genel Hükümler*, Seçkin Yayınevi, Ankara, 2019.

Doğan, Koray. *Neticesi Sebebiyle Ağırlaşmış Suçlar*, Adalet Yayınevi, Ankara, 2015.

Dönmezer, Sulhi / Erman, Sahir. *Nazarî ve Tatbikî Ceza Hukuku*, C. 2, Fakülteler Matbaası, İstanbul, 1971.

Ebû Bekr Abdurrezzâk b. Hemmâm es-San’ânî. *el-Musannef*, Dâru't-Te’sîl, Kahire, 1435/2015.

Ebû Davud, Süleyman b. Eş’as es-Sicistanî el-Ezdî. *Sünen-i Ebû Davud Tercüme ve Şerhi*, Haz. Necati Yenieli, Hüseyin Kayapınar, Şamil Yayınevi, İstanbul, 1987.

Ebû'l-Fazl Mecdüddîn, Abdullah b. Mahmûd b. Mevdûd el-Mevsilî el-Beldecî. *el-İhtiyâr Ta'lîl'l-Muhtar*, C. 5, Matbuâtü'l-Halebî, Kahire, 1356/1937.

Erturhan, Sabri. *İslam Ceza Hukukunda İçtima*, Rağbet Yayınları, İstanbul, 2003.

Göktürk, Neslihan. “Türk Hukukunda Suçların İçtima”, *CHKD*, C. 2, S. 1-2, 2014, s. 31 - 59.

Göktürk, Neslihan. *Fikri İçtima (Suçların İçtima)*, Adalet Yayınevi, Ankara, 2013.

Hafizoğulları, Zeki / Özen, Muharrem. *Türk Ceza Hukuku Genel Hükümler*, US-A Yayıncılık, Ankara, 2016.

Hakeri, Hakan. *Ceza Hukuku Genel Hükümler*, Adalet Yayınevi, Ankara, 2019.

Hasan, Taha Hamid / Ahmed Geylan. “İslam Ceza Hukukunda ve Pozitif Hukukta Aynı Amaca Yönelik Suçların Gerçek İçtima”, *İslam Ceza Hukuku*, ed. Refik Korkusuz ve Abdurrahman Eren, Lale Yayıncılık, İstanbul, 2017, s. 827-844.

Heinrich, Bernd. *Ceza Hukuku Genel Kısım – II*, ed. Yener Ünver, Adalet Yayınevi, Ankara, 2015.

İbn Âbidin, Muhammed Emin bin Ömer bin Abdulaziz el-Hüseynî ed-Dımeşkî. *Reddü'l-Muhtâr Alâ'd-Durri'l-Muhtâr*, Dâr'ul-Fikir, Beyrut, 1386/1966.

İbn Mâce, Ebû Abdullah Muhammed bin Yezid el-Kavzini. *Sünen-i İbn-i Mâce*, Mektebet-ül Muârif li'l-Neşr v'et-Tevzî, Riyad, ty.

İçel, Kayıhan. “Görünüşte Birleşme (İçtima) İlkeleri ve Yeni Türk Ceza Kanunu”, *İstanbul Ticaret Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, S. 14, 2008, s. 35-49.

İçel, Kayıhan. *Ceza Hukuku Genel Hükümler*, Beta Yayınevi, İstanbul, 2014.

İçel, Kayıhan. *Suçların İçtima*, Sermet Matbaası, İstanbul, 1992.

Kâsânî el-Hanefî, Alâeddin Ebu Bekir bin Mesud bin Ahmed. *Bedâ'i'ü's-şanâ'i' fi tertîbi's-şerâ'i'*, Daru'l-Kitübü'l-İlmiyye, Beyrut, 1406/1986.

Koca, Mahmut. “Fikri İçtima”, *Ceza Hukuku Dergisi*, S. 4, 2007, s. 197-221.

Koca, Mamut / Üzülmöz, İlhan. *Türk Ceza Hukuku Genel Hükümler*, Seçkin Yayınevi, Ankara, 2019.

- Merki, Duygu. *Bileşik Suç*, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, AÜSBE, Ankara, 2009.
- Müslim b. İsmail el-Haccâc, Ebu'l-Hüseyn. *Sahîh-i Müslim Tercüme ve Şerhi*, Çev. ve şerh: Ahmed Davudoğlu, Sönmez Yayınevi, İstanbul, 1977.
- Nesâî, Hafız Ebu Abdurrahman Ahmed b. Şuayb b. Ali b. Bahr b. Sinan b. Dinâr. *Sünenü'n Nesâî*, Şerh: Hâfız Celaleddin Es-Suyutî, Hâşiye: İmam Es-Sindî, Çev. A. Muhtar Büyükçınar, Ahmet Tekin, Ö. Faruk Harman, Yaşar Erol, İstanbul, 1981.
- Özbek, Veli Özer. “Neticesi Sebebiyle Ağırlaşmış Suçlar”, *Ceza Hukuku Dergisi*, S. 4, 2007, s. 223-246.
- Özbek, Veli Özer / Doğan, Koray / Bacaksız, Pınar. *Türk Ceza Hukuku Genel Hükümler*, Seçkin Yayınevi, Ankara, 2019.
- Özdemir, Emrah. *Türk Hukukunda Yargıtay Kararları Işığında Fikri İçtima*, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, AÜSBE, Antalya, 2012.
- Özen, Mustafa. “Ceza Hukukunda Fikri İçtima”, *TBB Dergisi*, S. 73, 2007, s. 132-145.
- Özen, Mustafa. “Non Bis İn İdem (Aynı Fiilden Dolayı İki Kez Yargılama Olmaz İlkesi)”, *Gazi Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi*, C. 14, S. 1, 2010, s. 389-417.
- Özen, Mustafa. *Öğreti ve Uygulama Işığında Ceza Hukuku Genel Hükümler*, Adalet Yayınevi, Ankara, 2019.
- Özen, Mustafa. *Suçların İçtimaı (Zincirleme Suç, Fikri İçtima, Bileşik Suç)*, Yayınlanmamış Doktora Tezi, AÜSBE, Ankara, 2008.
- Özgenç, İzzet. *Türk Ceza Hukuku Genel Hükümler*, Seçkin Yayınevi, Ankara, 2019.
- Özkan, Tuğçe. *Yargı Kararları Işığında Türk Ceza Hukukunda İçtima*, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, İstanbul Kültür Üniversitesi Lisansüstü Eğitim Merkezi, İstanbul, 2019.
- Parlar, Ali / Hatipoğlu, Muzaffer. *Suçta Teşebbüs İştirak – İçtima ve Yaptırımlar*, Seçkin Yayıncılık, Ankara, 2010.
- Polat, Halil. *Trafik Güvenliğini Kasten Tehlikeye Sokmak Suçu ile Bu Suçun Yaralama ve Öldürme Suçları Arasındaki İçtima Sorunu*, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Erciyes Üniversitesi SBE, Kayseri, 2009.
- Sava Paşa. *İslâm Hukuku Nazariyatı Hakkında Bir Etüt*, Çev. Baha Arıkan, DİB Yayınları, İstanbul, 2016.
- Serahsî, Şemsu'l-eimme Ebu Sehl Ebu Bekir Muhammed b. Ahmed. *el-Mebsût*, Daru'l-Mârifet, Beyrut, 1414/1993.
- Soyaslan, Doğan. *Ceza Hukuku Genel Hükümler*, Yetkin Yayınları, Ankara, 2016.
- Şan, Sedat. “Türk Ceza Hukukunda Fikri İçtima”, *Terazi Hukuk Dergisi*, C. 9, S. 98, 2014, s. 84-98.
- Şeker, İdris. *Zincirleme Suç*, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, SÜSBE, Konya, 2009.
- Şeybânî, Muhammed b. Hasan. *el-Câmi'u's-sağîr*, Çev. Soner Duman, Beka Yayıncılık, İstanbul, 1441/2020.
- Şirbînî, Şemsüddîn Muhammed b. Ahmed el-Hatîb el-Kâhirî. *Muğni'l-Muhtâc ilâ Ma'rifeti Me'ânî Elfâzi'l-Minhâc*, Dâru'l-Kütübi'l-İlmiyye, Beyrut, 1415/1994.
- Tekin, Nurullah. “Fikri İçtima Kavramı ve Bunun Uygulamaya Yansımaları”, *Ceza Hukuku Dergisi*, S. 13, 2010, s. 167-188.

Tirmizî, Ebû İsâ, Muhammed b. İsâ b. Sevre b. Musa b. Dahhâk. *Sünen-i Tirmizi*, thk. Ahmed Muhammed Şâkir ve Muhammed Fuâd Abdalbâki ve İbrahi Atvah, Şirket-i Mektebe ve Matbaat-ı Mustafa el-Bâb-i Halebî, Mısır, 1975/1395.

Toroslu, Nevzat / Toroslu, Haluk. *Ceza Hukuku Genel Kısım*, Savaş Yayınevi, Ankara, 2016.

<https://karararama.yargitay.gov.tr>. (erişim tarihi: 20. 05. 2023)